

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Факультет філології

Кафедра української філології та міжкультурної комунікації

Дипломна робота

магістра

Категорія суб'єктивної оцінки в українській мові порівняно з польською та англійською (на матеріалі «Енеїди» І. Котляревського)

Виконала: студентка VI курсу, групи 646,

035 «Філологія»

Синякова Анна Миколаївна

Керівник: канд. філол. наук, доцент

Пономаренко Сергій Сергійович

Рецензент: канд. філол. наук, доцент

Тулузакова Ольга Геннадіївна

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- **ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....4**
- **ТЕРМІНІВ.....4**

ВСТУП.....6

РОЗДІЛ 1. СУБ'ЄКТИВНА ОЦІНКА ЯК ЛІНГВІСТИЧНА КАТЕГОРІЯ.....10

1.1. Питання про категорію суб'єктивної оцінки в лінгвістичних студіях....10

1.2. Суб'єктизація в англomовному та польськомовному дискурсах.....15

1.3. Структурні параметри оцінних маркерів.....19

1.4. Методика зіставного аналізу форм суб'єктивної оцінки.....25

Висновки до розділу.....30

РОЗДІЛ 2. ФОРМИ СУБ'ЄКТИВНОЇ ОЦІНКИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ПОРІВНЯНО З ПОЛЬСЬКОЮ.....32

2.1. Семантико-стилістичні особливості у сфері творення та функціонування демінутивно-пестливих слів в українській та польській мовах 32

2.2. Семантико-стилістичні особливості в діапазоні творення та використання аугментативно-згрублених слів.....42

Висновки до розділу 50

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМ СУБ'ЄКТИЗАЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОРІВНЯНО З АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ.....52

3.1. Семантико-стилістичні особливості вираження позитивної суб'єктивної оцінки в українській мові порівняно з англійською 52

3.2. Семантико-стилістичні особливості у творенні та вживанні слів із негативним суб'єктивним значенням.....58

Висновки до розділу	63
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	69
ДОДАТКИ.....	74

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. АТС – Академічний тлумачний словник : в 11 томах. Київ, 1978. Т. 9. С. 815.
2. І. К. – Котляревський І. П. Твори. К. : Дніпро, 1980. С. 23 – 208.
3. К. Е. – Iwan Kotlarewski «Eneida». Lublin : KUL, 2008. 247 s.
4. Е. А. – Kotliarevsky I. Eneida (Translator – Bohdan Melnyk). Toronto, 2004. 279 с.
URL : https://chtyvo.org.ua/authors/Kotliarevskyi/Eneida_Aeneid_ukranhl/
(дата звернення : 24.11.2022).
5. Natalia Celer. Sownik ukraisko-polski i polsko-ukraisko. Warszawa : Harald G, 2003. 512 s.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ТЕРМІНІВ

укр. – українська

пол. – польська

англ. - англійська

у т. ч. – у тому числі

з. – зокрема

ін. – інше

т.д. – так далі

т.п. – тому подібне

лінгв. – лінгвістичний

ФТ – формотворчий

ФСП – функціонально-семантична парадигма

ЛЗ – лексичне значення

ГЗ – граматичне значення

худ. вар. – художні варіанти

кат. яв. – категоріальне явище

ДЗ – двопланове зіставлення

СГ – суб'єктиваційні грамеми

ВСТУП

Кожна особистість протягом спілкування намагається інтерпретувати інформацію так, щоб найкраще та найточніше вплинути на реципієнта, а також справити на нього позитивне чи негативне враження. Це стає можливим за допомогою експресивності, тобто внутрішньомовного явища, що постулюється в мовленні як експресія. Варто зазначити, що вона [експресивність] є складною лінгвістичною категорією, яка має зв'язок із психологічними аспектами мовлення й визначається можливістю підсилювати зміст вираженої думки, її емоційний відтінок, суб'єктивну оцінку та насиченість образністю.

Мова є абсолютною схемою зв'язку духовного стану людини та інтелектуального розуміння її соціального становища. Це доводить складний комплекс відношень на мовному рівні, що залежить від взаємної роботи культурного розвитку особистості, практичних навичок та, безперечно, внутрішнього наповнення людини. Категорія оцінки виступає феноменом, що здатен відтворювати всі наведені умови.

Чимало наукових досліджень суб'єктивної оцінки пояснюється загальною та всебічною природою оцінки як такої, що спричиняє її зв'язок із найважливішими мовними категоріями. Українські та зарубіжні мовознавці аналізували аспекти суб'єктивної оцінки, зокрема лексико-семантичну сторону оцінки (В. Виноградов, Н. Арутюнова); співвідношення експресивності й суб'єктивної оцінки (В. Телія, О. Вольф); унаслідок морфологічних досліджень визначено, що іменники, прикметники, дієслова та прислівники є найбільшими виразниками категорії суб'єктивної оцінки (О. Халіман); із точки зору лінгвістики актуальним постає функційний підхід до обґрунтування суб'єктивної оцінки (О. Вольф); сферою виявлення оцінного значення виступає рівень синтаксису (В. Шинкарук); на текстовому рівні суб'єктивну оцінку можна розглядати в площині її комунікативно-прагматичних властивостей (В. Телія, В. Нагель, А. Загнітко).

Актуальність теми дипломної роботи зумовлена зорієнтованістю лінгвістів на більш ґрунтовні дослідження індивідуально-авторського розуміння та оцінювання реальності через набір мовознавчих засобів і лексико-граматичного значення, порівняння з системою засобів вираження в близькоспорідненій мові – польській та мовою іншої індоєвропейської сім'ї – англійською. Актуальність аналізу українського тексту та його перекладів польською й англійською спричинена не лише лінгвістичним аспектом, а й історико-культурним значенням. Дослідження спрямоване на особу як носія конкретного набору цінностей та мови, людину, яка поєднує в собі специфічні риси мислення нації, світогляду, що спирається на морально-культурний народний досвід.

Метою дипломної роботи є визначення засобів вираження суб'єктивної оцінки в українськомовній поемі «Енеїда» І. Котляревського шляхом зіставлення його з перекладами польською та англійською мовами – «Eneida».

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- простежити поняття «експресивності» в розрізі авторського сприйняття та сутності суб'єктивної оцінки на основі розвідок вітчизняних та зарубіжних лінгвістів;
- охарактеризувати структурні параметри оцінних маркерів, у т. ч. в англійськомовному та польськомовному дискурсах;
- визначити методіку проведення зіставного дослідження форм суб'єктивної оцінки на основі зіставлення трьох мов;
- схарактеризувати семантико-стилістичні особливості у сфері творення та функціонування демінутивно-пестливих та аугментативно-згрубілих слів (на основі зіставного аналізу твору українською та польською мовами);
- виокремити семантико-стилістичні своєрідності вираження позитивної і негативної суб'єктивної оцінки в англійськомовному дискурсі.

Об'єктом роботи є семантична категорія суб'єктивної оцінки в поемі «Енеїда» І. Котляревського, а також її польському й англійському перекладах.

Предметом дипломної роботи є засоби суб'єктивної оцінки в «Енеїді» І. Котляревського.

Поставлена мета і завдання зумовили застосування таких **методів дослідження**: як основний ми використовуємо *зіставний*, за допомогою якого порівнюємо засоби вираження категорії суб'єктивної оцінки; *структурний*, за допомогою якого ми синхронно аналізуємо засоби вираження форм суб'єктивної оцінки на основі відношень між цими мовними елементами; *описовий* застосовуємо з метою повного та точного опису мовних одиниць; *статистичний* використовуємо для визначення кількісного показника мовних категорій із вираженою суб'єктивною оцінкою.

Теоретико-методологічну основу роботи становлять мовознавчі праці та розробки, присвячені лексико-семантичному боку суб'єктивної оцінки (Н. Кавера, О. Вольф, С. Парфьонова), взаємозв'язку суб'єктивної оцінки з експресивністю (М. Ідзьо), концептуальним засадам суб'єктивної модальності (О. Ярема), морфологічному рівню з визначенням найпопулярніших частин мов зі значенням оцінки (А. Лучик, Л. Юрашко), функційному підходу для дослідження категорії суб'єктивної оцінки (О. Вольф, О. Бондарко), поняттю суб'єктивної мови в англійському дискурсі (Р. Квірк), суб'єктивному боку модальних дієслів (М. Соколова), синтаксичному та семантичному аналізу суб'єктивно спрямованих текстів у польськомовному середовищі (М. Петрас).

Наукова новизна полягає у спробі здійснення цілісного контрастивного аналізу словотвірного набору засобів вираження форм суб'єктивної оцінки, а також морфологічного підходу на матеріалі українського тексту «Енеїда» І. Котляревського та перекладу його польською й англійською мовами.

Практичне та теоретичне значення роботи полягає в можливості подальшого використання її результатів під час вивчення дисциплін «Сучасна українська літературна мова», «Історія української літературної мови»,

«Словотвір», «Лексикологія» та «Польська мова», зокрема розділи «Словотвір. Дериватологія».

Апробація. Тези доповіді «Form of subjective expression assessment in Ukrainian in comparison with Polish and English (on the material of "Eneida" by Ivan Kotliarevsky)» [власний переклад: «Форми вираження суб'єктивної оцінки в українській мові порівняно з польською та українською (на матеріалі «Енеїди» І. Котляревського)] опубліковано в збірнику робіт «Ольвійський форум-2022».

Тези доповіді на XXV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Могилянські читання – 2022: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» опубліковано в збірнику робіт. Тема доповіді: Категорія суб'єктивної оцінки в українській мові порівняно з польською та англійською (на матеріалі «Енеїди» І. Котляревського та її перекладів). Тема статті: Категорія суб'єктивної оцінки в українській мові порівняно з польською (на матеріалі «Енеїди» І. Котляревського та її перекладу)

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (47 позицій) та додатків. Загальний обсяг роботи – 91 сторінка, із них – 66 основного тексту.

РОЗДІЛ 1. СУБ'ЄКТИВНА ОЦІНКА ЯК ЛІНГВІСТИЧНА КАТЕГОРІЯ

1.1. Питання про категорію суб'єктивної оцінки в лінгвістичних студіях

У філософії та логіці поняття категорії оцінки розглядають переважно за допомогою взаємозалежних термінів «суб'єктивність» і «об'єктивність», що є репрезентантами розуміння явищ навколишнього середовища. Концепція оцінки є невід'ємною частиною картини світу певних людей, окремих груп осіб та націй, адже всі події та вчинки сприймаються з трьох точок зору, що безпосередньо корелюють між собою: позитивної, нейтральної та негативної. Це розуміння залежить від особистих переконань індивіда, правил моралі й норм життя. Отже, розглянемо, у чому полягають ці лексеми в україномовному дискурсі.

Мовознавець М. Кочерган підкреслює, що суб'єктивність є проявом визначених уявлень індивіда про світ, що його оточує, його почуття й переживання, погляди та переконання [16, с. 389].

Оцінка – це явище свідомості, яке відтворює наслідок пізнання суцільності явищ довкілля. У колі сучасних мовознавчих досліджень увагу науковців привертає функційна специфіка мови, у т. ч. й сукупність окремих лінгвістичних категорій.

Категорія оцінки в лінгвістиці переважно визначається як цілісний компонент лексичного значення. Мовознавиця Л. Дейна зазначає, що така концепція є закономірною, адже лексеми, що є основними засобами вираження значення конкретних й абстрактних сенсів зовнішнього світу, не тільки називають власне оцінні властивості, а й дають уявлення про об'єкти [10, с. 29].

Так, згідно з поданою тезою ми можемо стверджувати, що оцінка є специфічним явищем свідомості, яке відтворює результати пізнання суцільності явищ довкілля. У колі сучасних мовознавчих досліджень увагу науковців привертає функційна специфіка мови, зокрема й сукупність окремих лінгвістичних категорій.

Лінгвіст Ш. Баллі класифікує суб'єктивну оцінку як «модус», який охоплює раціональну (логічну) інтелектуальну оцінку мовцем висловлення стосовно відношення до дійсності [3, с. 43 – 48].

Категорія оцінки в лінгвістиці переважно визначається як цілісний компонент лексичного значення.

На думку дослідниці Л. Дейни, риси одиниць різних класів категорій узагальнення мовознавці найчастіше розглядають у площині тематичної лексичної групи чи лексико-синтаксичного поля, функційно-стилістичних особливостей або семантичних оцінних конотацій у системі частин мови. Окрім цього, аналіз цілковитого наповнення виконують також на синтаксичному рівні мови через те, що він виступає фундаментальною сутністю висловлення як твердження про навколишню дійсність [10, с. 30].

У наказових ситуаціях, де випущено чітко визначену часову локалізацію, основне значення мають оцінні маркери. Саме на такому аспекті наголошує О. Бондарко, обумовлюючи концептуальне твердження про функційно-семантичну категорію. Її обґрунтовано як систему різних мовних засобів, що можуть взаємодіяти для відтворення мети мовця як окремої функційно-семантичної категорії з лексичним принципом «схвалення – несхвалення» [4, с. 112].

Варто також зазначити: функцію суб'єктивної оцінки здатні репрезентувати одиниці мови номінативного та комунікативного планів (слово, фразеологізм, речення, текст), а оцінні значення мовець виражає засобами різних мовних рівнів [8, с. 146]. Як і в інших мовних категоріях, у засобах виявлення оцінки можна виділити ядро та периферію, спираючись на частотність використання та здатність передавати значення. Проте під час опанування функційно-семантичної категорії суб'єктивної оцінки з'ясовано: ядро та периферія чітко не розмежовані. Повне значення виражають засоби всіх шарів мови, об'єднуючись та формуючи складні конструкції [4, с. 114].

Таку лінгвістичну думку підтримує та розширює лінгвістка І. Онищенко, поєднуючи оцінку з елементом семантичної структури слова, що

дає вказівку на конкретну значущість об'єкта з погляду відповідності / невідповідності вимогам автора та взаємодії з іншими компонентами в семантичній структурі мовного знака [23, с. 13].

До обґрунтування категорії суб'єктивної оцінки використано власне функційний підхід, що, у свою чергу, дало можливість для характеристики закономірностей дієвості мовних одиниць у взаємодії з компонентами різних мовних рівнів. Ця система забезпечує аналіз від форми до значення і навпаки.

На думку І. Онищенко, ядро ФСП оцінки визначають оцінно марковані лексеми та фразеологізми, а також речення та їхні частини. Варто вказати, що навколоядерний простір становлять «слова, які у своїй семантиці містять раціональну оцінку, що визначається на основі об'єктивно притаманних денотату властивостей, виступаючи належністю конвенціонально закріпленої семантики слова» [23, с. 8], а периферію створюють лексичний, словотвірний, морфологічний та синтаксичний рівні мови [23, с. 10].

Так, доречно навести думку В. Нікітевича про вираження категорією суб'єктивної оцінки особливого значення, зокрема, вона певною мірою репрезентує суб'єктиваційні мотиви предметів і їхніх ознак із погляду мовця, тому вона є першочергово «категорією іменників, прикметників і прислівників», тобто стосується окремих лексичних розрядів слів у межах кожної з цих частин мови [22, с. 83]. Актуальність поданого твердження вчергове доводить аналіз засобів вираження суб'єктивної оцінки на прикладі українськомовного тексту. Натомість цей погляд поділяють не всі мовознавці, у свою чергу наголошуючи на подвійній основі категорії суб'єктивної оцінки: семантика оцінної ознаки (міркування про цінність об'єкта), якості та семантика ставлення (до об'єкта оцінки). До ґрунтовних репрезентантів значення якості належать ад'єктив як виразник ознаки (*Вона привітна*) чи ступеня вияву цієї ознаки (*Вона найпривітніша*) та дієслово як показник семантики ставлення (*Я схвалюю її привітність*).

Результати теоретичних досліджень неопозитивістів і прихильників теорії мовленнєвих актів стали фундаментальними основами погляду

мовознавця С. Гавенка на категорію суб'єктивної оцінки, у якій висвітлено власне її зміст та основні аспекти. За умови отримання інформації щодо особи / явища / конкретної події адресат одразу виявляє своє ставлення до теми, погоджуючись із твердженням мовця (у нашому випадку – письменника) або ж ні. Якщо реципієнт сприймає подане твердження, то оцінює його як те, що має для нього певну цінність. Мовець, чи то письменник зокрема, у свою чергу, може так само вживати значення з оцінними маркерами, аби підштовхнути читача до позитивної суб'єктивної оцінки позиції, яку він доводить. На думку дослідника, уживання суб'єктивної конотації є одним із найбільш уживаних засобів природно-мовної аргументації [7, с.11].

Переважна більшість лінгвістів, зокрема Н. Миронова, виділяє суб'єктивну оцінку як компонент специфічної форми передачі змістової інформації, визначають особливий тип – оцінний, що виражений «сукупністю текстів, у яких реалізовані аксіологічні макростратегії, а оцінність сформована за участю різноманітних позамовних чинників: політичних / ідеологічних, ментальних, історичних, культурологічних, психологічних тощо» [21, с. 39].

Чимало досліджень із лінгвістики та теорії мовленнєвих ситуацій із яскраво вираженою суб'єктивністю спираються на таке базове твердження: суб'єктивна оцінка й оцінні чинники є визначальними для структури мовлення, що висвітлює функцію впливу на адресата, є беззаперечними умовами мовленнєвого акту. Зокрема, мовознавиця С. Парфьонова висуває твердження про те, що оцінна функція висловлення є найбільш продуктивною, адже автор висловлення (тобто письменник) майже завжди намагається виявити вплив на ціннісні орієнтири реципієнта (себто читача) [24, с. 13].

Протягом останніх десятиліть у вітчизняній лінгвістиці активізувалося питання граматичного рівня категорії суб'єктивної оцінки, а також цілісного опису граматичних засобів вираження оцінних значень із вказанням їхніх властивостей.

Здійснення такої мети визначає аналіз «складного діяхронно-синхронного процесу породження оцінних значень на рівні граматики та

притаманну складну природу граматичної прагматики – мотивацію ролі граматичних засобів, що виражають оцінку в мовленні. Це забезпечить формулювання правил вживання граматичних одиниць в оцінних функціях та трактування закономірностей їх адекватного тлумачення» [15, с. 19].

Лінгвісти Т. Космеда й О. Халіман вважають за необхідне поєднання функційного та системного підходів, що взаємодоповнюються для більш чіткого визначення засобів вираження суб'єктивної оцінки протягом мовленнєвого акту. Саме таким чином буде забезпечено обґрунтування зв'язку ознак і функцій граматичних одиниць, адже вторинні функції відповідних мовних одиниць базуються на стандартних, стійких ознаках системи [15, с. 21 – 22].

Питання семантичного та парадигматичного ядра категорії суб'єктивної оцінки не має чіткої точки зору серед мовознавців, що зумовлює ряд суперечностей. Так, на нашу думку, когнітивною та значеннєвою базою суб'єктивної категорії варто обумовлювати поняття «цінність», а не «ставлення». Саме цінність об'єкта (цілісне явище чи конкретні його властивості / якості та здібності) спричиняє появу суб'єктивної оцінки й розкриття власного авторського ставлення до зображуваної реальності. Найбільш актуальною є концепція, згідно з якою суб'єктивна оцінка є прагматико-семантичною категорією, що виражається різнорівневими повноцінно маркованими мовними одиницями, що представляють цінність об'єкта для мовця, його позитивне, та / або негативне, та / або нейтральне ставлення до повідомлюваного, маючи на меті реалізацію конкретного комунікативного наміру.

Отже, безсумнівним залишається екстралінгвальний характер й прагматична спрямованість категорії суб'єктивної оцінки, адже вона є поліфункційною категорією.

Окрім цього, суб'єктивна оцінка в різних середовищах відображає різну поведінку, отож має чітко визначений набір засобів вираження, що, у свою

чергу, залежить від мети автора, реалізації якої сприяє, а також від специфіки мовця, сутнісного наповнення й інтенцій [5, с. 148].

У власному дослідженні ми розділяємо думку лінгвіста В. Нікітевича: найбільшими групами слів, що виражають суб'єктивну оцінку, є іменники, прикметники, дієслова та прислівники.

1.2. Суб'єктизація в англомовному та польськомовному дискурсах

Суб'єктивну оцінку в англомовному дискурсі (як зазначає мовознавиця Дж. Вібе) можемо охарактеризувати як здатність відтворити аспекти мови, які використовуються для вираження думок, оцінки та спекуляції [47, с. 246]. Русійним критерієм, у свою чергу, виступає перспектива розподілу суб'єктивного значення від об'єктивного бачення певної інформації [45, с. 12].

Лінгвіст Р. Квірк виокремлює поняття «суб'єктивна мова» як таку, «що використовується для вираження приватних станів у контексті формального тексту або мовленнєвого акту – розмови. Приватний стан є загальним терміном для думок, оцінок, емоції та спекуляції» [42, с. 79].

Формальним мовним чинником, що висвітлює потенційну категорію суб'єктивної оцінки у визначеній контекстуальній ситуації є суб'єктивний елемент. В англійській мові він [суб'єктивний елемент] найчастіше є лексично маркованим, наприклад, *stand in awe*, *incaesingly*, *fascinated* і *eroding* (роз'їдання), *sapping* (виснаження) та *complains in* (скаржатися). До групи емоційно-забарвлених лексем належать як окремі слова (наприклад, *complains in*) та вирази складнішої побудови типу *stand in awe*, *what a NP*, так і суто синтаксичні або морфологічні елементи (наприклад, *fronting*, *parallelism*, *changes in aspect*) [42, с. 103].

Важливим предметом такого чинника є суб'єктивність джерела, яким може виступати автор (художнього) твору або хтось, згаданий у тексті (у нашому випадку – персонаж твору, слова якого перебувають у дослідженні) [34, с. 19].

Загальноживаною концепцією, прийнятною для англійської мови, є така, яка ґрунтується на частиномовній належності слів, де може відтворюватися суб'єктивна оцінка. Складовими такого підходу є іменник, прикметник, прислівник, дієслово, а також синтаксично побудована структура з основним елементом – дієсловом чи іменником [42, с. 117].

Таку концепцію обстоюють мовознавці М. Соколова та Гі Лапальме у своїх наукових розвідках, зокрема розглядаючи модальні та ментальні дієслова для класифікації мовознавчих чинників суб'єктивації на позитивні, негативні та нейтральні аспекти значень. У свою чергу, прикметники найчастіше виражали значення настрою автора чи персонажа, що мало за мету вплинути на індивідуальне сприймання реципієнта (у нашому випадку – читача) [39, с. 8].

Також англійськомовний дискурс містить чималу кількість мовних кліше, які здатні не лише замінити звороти, вставні синтаксичні конструкції, а й, будучи незакріпленими в мові, уживатися у визначеній мовленнєвій ситуації та мати певний вплив на реципієнта [39, с. 4].

Художні тексти визначаються насамперед інформативністю, лаконічністю й експресивністю [31, с. 84]. Наприклад, згідно з обраними текстами, можна визначити мовленнєвий і соціокультурний портрет певного автора (письменника). Таку думку висловлює лінгвістка І. Шилінська, наголошуючи на суб'єктивній модальності. Згідно з твердженням мовознавиці В. Дрібнюк виокремлюємо два базових твердження щодо визначення суб'єктивної модальності: по-перше, «як оцінки ступеня достовірності повідомлення, реальності чи нереальності того, про що йдеться», по-друге, «як авторського ставлення до того, про що йдеться у висловлюванні, яке формує реакцію оцінного характеру в читача / слухача» [11, с. 11].

Суб'єктивна модальність здатна переважно виражатися за допомогою лексичних і граматичних засобів, разом із тим відтворювати себе й власне ставлення до подій [34, с. 3].

Оскільки найбільш активним показником суб'єктивації є лексичні засоби, то виділяємо модальні слова, серед яких в англomовному просторі виокремлюються:

а) слова зі значенням упевненості (*in fact, certainly, no doubt, apparently, of course, surely, assuredly, truly*);

б) слова для вираження підсилення сказаного (*actually, indeed, obviously, naturally, really*);

в) слова з вираженням невпевненості (*possibly, perhaps, probably, maybe*);

г) слова зі схваленням чи несхваленням переважно з афіксами негативної конотації (*happily – unhappily, fortunately – unfortunately, luckily – unluckily*) [26, с. 7].

Проміжним рівнем серед засобів вираження суб'єктивної оцінки є лексико-граматичні, серед яких модальні дієслова типу *should* (не завадило б), *must* (зобов'язаний), *ought* (слідувало б), *need* (треба), *will / would* (зробити), *can / could* (уміти), *may / might* (уміти). Такі слова в художніх текстах першочергово висвітлюють персональне ставлення мовця (письменника чи персонажа) до певного явища, послаблюючи власне значення необхідності, умовності, наказовості чи обов'язку [26, с. 8].

Позитивна парадигма форм вираження суб'єктивної оцінки висвітлюється словами з належним значенням, зокрема це прикметники, що мають рівень зацікавленості автора (наприклад, *wonderful, disgusting, awful, terrible, great*), прислівники, які виражають дію або явище (зокрема *usually, often, generally*), частки зі значенням модальності (підсилювальні: *just, even, yet, still, all, simply*; обмежувальні: *only, merely, solely, barely, but, alone*; уточнювальні: *right, exactly, precisely, just*; заперечні: *not*; сполучні: *also, too*). [26, с. 8].

Окрім однослівних лексем, позитивна конотація суб'єктивної оцінки може бути висвітлена вставними конструкціями [40, с. 283]: *lie down like a dog in the rough* (E. A., с. 46), *sharp as steel on a razor* (E. A., с. 89), *to let the little girl* (E. A., с. 131).

Негативна оцінка представлена лексемами із семантикою «поганий»: наприклад, *unworthy* (E. A., с. 47), *cursed* (E. A., с. 222), *paltry* (E. A., с. 11), *shameful* (E. A., с. 13), *slimy* (E. A., с. 78).

Зважаючи на різнобічність мов, у дослідженні маємо зазначити про базове поняття суб'єктивності, яке дослідник Ю. Макар характеризує як таке, що «є специфічним для кожної сфери діяльності людини» [20, с. 18]. У польськомовному середовищі постулюють дві головних дефініції «суб'єктивний», зокрема:

- 1) бути упередженим, дивитися на ті чи інші питання з власної точки зору, відповідно до власних переконань, поглядів і почуттів [44, с. 1];
- 2) індивідуальний підхід, за якого кінцевий погляд залежить тільки від обізнаного суб'єкта [44, с. 1].

Натомість у польській мові актуальності набуває загальноприйняте твердження щодо суб'єктивної оцінки, згідно з яким, вона полягає в оцінці характеристик явища на основі вражень, які реципієнт отримує через певні відчуття [26, с. 6].

Лінгвіст М. Ідзьо обумовлює думку про засоби експресивізації, що характеризуються різноспрямованістю залежно від стилю мовлення. Так, автор розвідки розділяє формальні чинники за групами: літературознавчі, публіцистичні, розмовні, епістолярні [13, с. 108].

Польськомовне середовище лінгвістики у сфері засобів вираження суб'єктивної оцінки більшою мірою схоже з українським мовознавством, зокрема до таких чинників належать афіксальний спосіб, лексико-граматичне значення та синтаксичні конструкції [38, с. 125].

Наприклад, можемо виокремити такі: *-ik* (*-yk*), *-ek*, *-ecek*; *-k-a*, *-iczk-a*, *-eck-a*: *gołambka* (К. Е., с. 30), *bólecza* (К. Е., с. 35), *chutorek* (К. Е., с. 116), *kuleszyk* (К. Е., с. 143). У польській мові, так як і в українській, маємо майже однаковий набір зменшувально-пестливих суфіксів [41, с. 436], зокрема *-usi*, *-uś*, *-iś*, *-aczek*, *-iszek*, наприклад, *chreszczyk* (К. Е., с. 35), *mateczka* (К. Е., с. 56); *батечко* (І. К., с. 55) – *tateczko* (К. Е., с. 58).

Позитивна конотація форм вираження суб'єктивної оцінки в польській мові реалізується в словах із відповідним значенням [32, с. 156]. Передусім це прикметники, що висвітлюють рівень прихильності письменника (*wspaniały, obrzydliwy, okropny*), прислівники (зокрема *zwykle, często, ogólnie*).

Також позитивне значення суб'єктивної оцінки може бути відтворене вставними конструкціями: *zaległ niczym pies pod piecem* (К. Е., с. 46), *ostrzy niczym stal brzytewna* (К. Е., с. 89), *słodkie oczy robił* (К. Е., с. 131).

Негативна конотація представлена лексемами зі значенням «поганий»: наприклад, *niegodny* (К. Е., с. 47), *przeklęty* (К. Е., с. 222), *marny* (К. Е., с. 11), *haniebny* (К. Е., с. 13), *śluzowaty* (К. Е., с. 78).

1.3. Структурні параметри оцінних маркерів

Традиційним підходом до висвітлення загальної структури категорії суб'єктивної оцінки є модальна схема, яка покладається на висловлення та не є тотожною з його синтаксичною та логіко-семантичною організацією. Як визначає дослідник А. Івін, мовознавча будова суб'єктивної оцінки ґрунтується на таких базових елементах:

- 1) суб'єкт оцінки – себто той, хто надає певному предмету / особі / явищу / властивості цінності;
- 2) об'єкт оцінки – тобто той самий предмет / особа / явище / властивість, що набуває певної цінності;
- 3) власне оцінка (порівняльна чи абсолютна);
- 4) підстава, або те, з якого погляду визначається оцінка.

Окрім зазначених компонентів, дослідники виділяють також аксіологічний предикат, оцінні стереотипи, шкалу оцінок, оцінні модуси та мотивації, реципієнта [12, с. 21 – 28]. Категорія суб'єктивної оцінки спирається на загальноприйняту логічну формулу $A r B$, у якій A виступає суб'єктом оцінки, B – її об'єктом, а r – власне оцінним предикатом із загальним тлумаченням «гарний/поганий», «добре / погано». Також предикату r характерна чимала кількість ознак, що відображають характер оцінного

ставлення суб'єкта до об'єкта (наприклад, раціональність чи емоційність, афективність чи емотивність). Покажемо це на прикладі з твору Івана Котляревського «Енеїда»:

*Здоров, Еоле, пане-свату!
Ой, як ся маєш, як живеш? ...
Будь ласкав, сватоньку-старику!
Ізбий Енея з пантелику,
Тепер пливе на морі він... (І. К., с. 24).*

Отже, у цьому уривку ми бачимо, що суб'єктом оцінки (*A*) виступає автор слів (Юнона), об'єктом (*B*) – реципієнт (Еол), а оцінним предикатом (*r*) постає синтаксична конструкція – речення із негативною конотацією.

Також маємо зазначити, що суб'єктом оцінки виступає соціум чи певний індивід, який розцінює з погляду кого автор подає оцінку в тексті. Суб'єктом теж має можливість бути формально вираженою не лише особа, а й соціальна група, середовище, нація та все людство загалом. Так, мовознавиця О. Вольф ґрунтовно розтлумачує суб'єкт оцінки та доречно наполягає на тому, що той має відмінні риси від суб'єкта мовлення та суб'єкта висловлення [6, с. 69]. Отож, оцінка з вираженими суб'єктивізаційними маркерами може бути представлена різними способами: по-перше, від однієї конкретної особи (виступаючи індивідуальною); по-друге, від загальної думки, себто групи людей із спільними поглядами, по-третє, як така визначена, що не має суб'єкта та виступає справедливою в реальному соціумі.

Належне місце в структурі суб'єктивної оцінки посідає суб'єкт як автор висловлюваного тексту, який інколи умовно відсторонюється від сказаного / написаного. Такого твердження дотримується лінгвістка Н. Арутюнова, яка визначає особливу роль автора, чийми «інтересами, поглядами (соціальними, етичними, естетичними)» виражена суб'єктивна оцінка, «і тільки стосовно них оцінне висловлення може розглядатися як істинне або неістинне. Воно позбавлене параметра об'єктивної оцінності» [2, с. 51].

Розглянемо найбільш актуальні чинники, які зумовлюють формальне вираження суб'єктивної оцінки [14, с. 96]. У мовознавстві їх виділяють три, зокрема через пряму вказівку на особу: наприклад, *конкретне ім'я індивіда, я (ти, ви, ми, він, вона, вони), мій (твій, свій, наш, ваш, їхній), по-моєму (по-вашому, по-нашому, по-твоєму, по-їхньому), на мою (вашу, нашу, твою, його, їхню) думку, на мій (наш, ваш, твій, його, їхній) погляд*, або препозиційні дієслова (у т. ч. *думаю, радію, відчуваю, вважаю, здається*), або службові лексеми (*наче, імовірно, безперечно, беззаперечно, зрозуміло, безумовно*).

У широкому тлумаченні об'єктом оцінки лінгвісти визначають будь-який об'єкт, що підлягає до компаративного класу за своїми природними або абстрагованими властивостями, вчинками, навичками. Так, мовознавиця О. Вольф зазначає, що будь-який об'єкт, вступаючи до сфери оцінної діяльності суб'єкта, може так чи інакше стати зацікавленим щодо суб'єкта [6, с. 18]. Важливо наголосити, що об'єкт суб'єктивної оцінки залишається формально регламентованим під час перекладу художнього тексту іншими мовами. Розглянемо найбільш уживані елементи реальності, які автори (у нашому випадку – письменники) відтворили у творах художньої літератури:

- фізичний та психологічний стан (наприклад, стан здоров'я автора, його емоції, переживання, почуття): *Були троянці п'яні, ситі, / Кругом обути і обшиті, / Хоть голі прибрели, як пень* (І. К., с. 32);
- громадянська позиція (так, політичні переконання, судження про історичні та культурні події): *Еней був парубок моторний / І хлопець хоть куди козак, / Удавсь на всеє зле проворний, / Завзятіший од всіх бурлак* (І. К. с. 25);
- інтимно-особистий простір (зокрема, родина, близьке оточення, друзі, коханий(а)): *В тім городі жила Дідона, / А город звався Карфаген. / Розумна пані і моторна, / Для неї трохи сих імен: / Трудяща, дуже працююча, / Весела, гарна, сановита. / Бідняжка – що була вдова* (І. К., с. 28);

- морально-естетичні норми (роздуми про добро і зло, чесноти, порядність, справедливість): *Ти знаєш, він який суцїга, / Палийвода і горлорїз; / По світу він іще побїга, / Чиїхсь багацько вилле слїз* (І. К., с. 24);

- особи з близького оточення автора / героя (зовнішність, риси характеру, поведінка): *Венера молодиця смїла, / Бо все з воєнними жила, / І бите з ними м'ясо їла, / І по трахтирах пунит пила; / Частенько соломі спала, / В шинелі сірій щеголяла, / Походом на візку тряслась* (І. К., с. 43).

Питання ролі суб'єкта й об'єкта суб'єктиваційного значення наразі залишається дискусійним. Деякі дослідники, наприклад, Ч. Стівенсон, для якого є головним в оцінці виступає суб'єктивно-емоційний аспект, запевняють, що суб'єкт є основним компонентом оцінної структури, адже саме він сприймає емоції та почуття, висунуті оцінкою «добре – погано» [28, с. 236].

Іншим чином обстоюють роль суб'єкта представники функційного напряму. Вони віддають центральне місце в оцінній структурі об'єкту та його особливостям, а суб'єкту вони надають лише можливість зіставляти ці властивості з оцінною шкалою в індивідуальному висвітленні. Кожне з поданих тверджень не є самовизначеним, вони заперечують один одного [18, с. 157].

Надалі вважатимемо суб'єкт і об'єкт оцінної структури рівнозначними, адже без суб'єкта особливості та характеристики об'єкта позбавилися б своєї актуальності та не були б репрезентовані засобами мови. Та й суб'єкт із оцінною шкалою, відчуттями та почуттями повинен мати при собі об'єкт із характерними для нього ознаками, тобто один без одного вони не можуть існувати [10, с. 39].

Ще одним необхідним компонентом суб'єктивної оцінки виступає авторське сприйняття, тобто те, з погляду чого відбувається процес оцінки. Її тлумачать як таку позицію, що схиляє суб'єктів до осуду, схвалення чи висловлення байдужості щодо конкретних речей.

У будь-якій мові, окрім зовнішніх (експліцитних) елементів – суб'єкта й об'єкта, оцінка передбачає наявність внутрішніх (імпліцитних) – шкали оцінок

та стереотипів. Ці компоненти завжди перебувають у свідомості автора тексту, хоча в мові не мають зовнішнього вираження.

На думку мовознавиці Л. Дейни, стереотипом є певне уявлення про частину середовища або ж закріплене ментальне зображення, що є наслідком відтворення у свідомості індивіда типового елемента реального світу. Треба зазначити, що стереотипи виступають соціальними явищами, адже соціум установлює стандартні поняття про те, якими мають бути речі конкретного типу. Однак не всі об'єкти мають стандарти. До того ж, стереотипи ситуативно й історично є змінними. Саме ця нестабільність формує диференціацію оцінних значень на хронооцінні та константнооцінні [10, с. 40].

Оцінна структура та її концепція бере свій початок з людини та її шкали цінностей, що безпосередньо пов'язані з основою об'єктів, адже заставляти можна лише в межах однорідного класу. Проте шкала є достатньо невизначеним, узагальненим елементом категорії суб'єктивної оцінки, адже неможливо абсолютно точно зафіксувати кількість виміру цієї ознаки, відстань між ступенями суб'єктивної оцінки. Треба розрізняти об'єкти, апатичні (байдужі) до оцінки (ті, які не перебувають у сфері оцінного впливу суб'єкта) й об'єкти, що стосуються нейтральної зони у шкалі оцінок. Окрім цього, нейтральну зону можна зазначити як *середню, нейтральну*. Вона позначає середній ступінь якості.

Слушно вказати ще один компонент структури оцінної категорії – реципієнта (читача) із зазначенням, що він є обов'язковим фактором ситуації. Читач постає одночасно інтерпретатором й отримувачем повідомлення. Виділяючи прагматичний аспект структури категорії суб'єктивної оцінки, слушно обов'язково зауважити про наявність реципієнта незалежно від того, чи передбачав його наявність автор.

Серед периферійних елементів структури категорії суб'єктивної оцінки найважливіше місце мають інтенсифікатори, призначення яких не лише засвідчити факт збільшення чи зменшення ознаки, а й надати оцінці

афективного відтінку, наголосити на змінах в емоційному стані автора, таким чином підвищити потенціал висловлення.

Маємо зазначити, що мовознавча наука досі не виробила єдиного погляду на структуру суб'єктивної оцінки, адже це спричинено першочергово змістовним і формальним розмаїттям поданої категорії. Дослідники беззаперечно запевнені, що обов'язковими компонентами системи оцінки виступають суб'єкт, об'єкт та предикат оцінки. Більшість науковців погоджуються з твердженням про додаткові структурні компоненти аналізованої категорії: шкала оцінки й оцінний стереотип. Доречно зазначити також наявність таких елементів, як реципієнт та інтенсифікатори.

Отже, мовній оцінці характерна специфічна структура, її основними частинами є суб'єкт, об'єкт оцінки, оцінний предикат, шкала оцінок, аспект оцінок та підстава.

Відповідно до цього визначають такі типи оцінок: 1) позитивна / нейтральна / негативна; 2) приватна / загальна; 3) суб'єктивна / об'єктивна; 4) раціональна / емоційна / емоційно-раціональна; 5) порівняльна / абсолютна.

1.4. Методика зіставного аналізу форм суб'єктивної оцінки

Практичне мовознавче дослідження ґрунтується на аналізі обраного об'єкта. Так, лінгвістика, як і будь-яка наука, у власних дослідженнях застосовує як загальнонаукові методи, так і вузько спрямовані, тобто спеціальні мовознавчі. Таким чином, у зіставно-типологічних дослідженнях застосовуються методи індукції та дедукції, що притаманні всім наукам, а також зіставний метод.

Під час дослідження ми маємо базуватися на основних аспектах, за якими порівнювані мови повинні бути організованими, зокрема: фонетика, фонологія, морфологія, синтаксис, семантика, прагматика [46, с. 2].

Протягом аналізу одного й того ж тексту мовою оригіналу (українською) та його перекладів польською й англійською ми перебуваємо в аспектному розрізі зіставного мовознавства, яке, у свою чергу, є окремою науковою

парадигмою [1, с. 14]. А вона пов'язана з власним методом дослідження. Тож, таким методом для зіставного мовознавства є контрастивний.

Контрастивним, або зіставним, методом в українському мовознавстві прийнято вважати (за обґрунтуванням М. Кочергана) сукупність засобів дослідження й опису мови через її системне порівняння з іншою мовою з метою виокремлення її специфіки на тлі спільних рис [17, с. 77].

Дослідник Р. Штернеманн виділяє односторонній та двосторонній (багатосторонній) зіставний аналіз. При односторонньому підході початковим пунктом є одна з порівнюваних мов. Такий підхід відповідає схемі «вихідна мова – цільова мова», де перша виконує функцію системи відповідних понять опису другої [43, с. 68].

Перевагою одностороннього підходу є факт, що він відбувається без метамови, а негативною рисою – те, що зіставлення відбувається лише в одному напрямі (віддзеркалення другої мови в дзеркалі першої).

Отож, для ґрунтовного дослідження категорії суб'єктивної оцінки та, відповідно, засобів її вираження в українській мові та польській й англійській ми використовуватимемо односторонній підхід.

Оскільки предметом нашої дипломної роботи є засоби вираження суб'єктивного значення в українській мові, дослідження базується на односторонньому аналізі таких формальних та значенневих показників оцінки окремо порівнюючи їх в українській і польській мові, яка є близькоспорідненою, та українській й англійській, тобто мов різних індоєвропейських сімей.

Те, що в одній мові виражається словотвірними засобами, в іншій набуває лексичного вираження – однослівного та розчленованого [17, с. 138]. Наприклад, словотвірними засобами утворено іменники української мови – *човник, суцїга, паливода і горлоріз* (І. К., с. 24), а їхні еквіваленти в польській мові відображені словами з негативною конотацією – *czółnka, dranje, mąciwoda arcyzbój* (К. Е., с. 26).

Така мовознавча картина цілковито відображає систему порівняння засобів вираження суб'єктивізаційного значення в українській та англійській мовах: українська є переважно формально афіксально вираженою, англійська – значеннєво лексичною.

Надалі ми подаємо самостійно укладений алгоритм нашого контрастивного аналізу засобів вираження суб'єктивної оцінки:

- 1) першочергово – виділення предмету дослідження – засобів суб'єктивної оцінки в близькоспоріднених мовах;
- 2) уживання наявних досліджень – текст «Енеїди» І. Котляревського та його переклади польською та англійською мовами окремо;
- 3) віднайдення лексем у вихідній (українській) мові, які виражають значення суб'єктивної оцінки за допомогою матеріально виражених афіксів чи семантично;
- 4) установлення корелятивних пар поданих слів і речень із відповідниками польською мовою;
- 5) узгодження корелятивних пар поданих слів та речень із англомовними відповідниками;
- 6) членування утворених корелятивів за групами слів (критерій – частиномовна належність): дієслова, прикметники, прислівники та іменники та речення;
- 7) систематизація, подання результатів дослідження в табличному та описовому форматах;
- 8) узагальнення проведеного аналізу – зіставні спостереження, тобто висновки.

В українській мові лексеми зі значенням суб'єктивної оцінки утворюються афіксальним способом, найчастіше суфіксальним. Візьмемо до уваги найбільшу групу слів у нашій вибірці, що виражають суб'єктивне значення. Згідно з семантичним критерієм, словотвірні суфікси іменників відтворюють різні значення, зокрема абстракції; суфікси зі значенням особи;

суфікси збірних, одиничних, речовинних іменників; суфікси для означення предметів та суфікси суб'єктивної оцінки.

Зокрема в українській мові продуктивними є саме суфікси суб'єктивної оцінки, що є характерною рисою мови [9, с. 301].

До них належать:

- суфікси здрібнілості та позитивної оцінки *-ик* (*квадрат – квадратик, сват – сватик, стіл – столик*), *-ок* (*дід – дідок, сніг – сніжок, горіх – горішок*), *-к-* (*Марія – Марійка, миша – мишка, книга – книжка, хата – хатка*), *-ечок* (*край – краєчок, мішок – мішечок, верх – верхечок*), *-очок* (*став – ставочок, кілок – кілочок*), *-ечк-* (*донька – донечка, сонце – сонечко, рука – ручечка*), *-очк-* (*голка – голочка, хвилина – хвилиночка, година – годиночка*), *-инк-* (*година – годинка, хвилина – хвилинка, хата – хатинка*), *-иночк-* (*хата – хатиночка, дівчина – дівчиночка, скатертина – скатертиночка*), *-оньк-* (*діл – долівонька, дівчина – дівчинонька, голова – голівонька*), *-еньк-* (*вовк – вовченько, місяць – місяченько, ніжка – ніженька*), *-иц-* (*вода – водиця, вовк – вовчиця, вдова – вдовиця*), *-атк-* (*зайча – зайчатко, ведмежа – ведмежатко, хлопча – хлопчатко*), *-ець-* (*вітер – вітерець, тютюн – тютюнець*), *-ен-* (*білка – білчєня, заєць – зайчєня, миша – мишеня*), *-иц-* (*сало – сальце, слово – слівце, озеро – озерце*), *-ячк-* (*пір'я – пір'ячко, здоров'я – здоров'ячко*), *-усь* (*тато – татусь, Петро – Петрусь, Павло – Павлусь*), *-унь* (*дід – дідунь, тато – татунь*);
- суфікси для вираження негативної суб'єктивної оцінки *-л-* (*базіка – базікало, хам – хамло*), *-ух-* (*шептуха, повитуха*), *-иц-* (*баба – бабище, вовк – вовчище, хам – хамище, грубище*), *-уг-/юг-* (*зłodий – зłodюга, ледар – ледацюга, волоцюга*), *-иськ-* (*вовк – вовчисько, хлопчик – хлопчисько, дівчина – дівчисько*), *-ань* (*горло – горлань, черево – черевань, здоровий – здоровань*), *-ак-/як-* (*зłodий – зłodіяка, писар – писака, забити – забіяка*). Натомість у польській мові набір суфіксів для вираження суб'єктивної оцінки значно менше, проте

більшість із них абсолютно тотожні до українських. Наприклад, *-uk* (*stołyk*), *-ok* (*groszok*), *-k* (*książka*), *-eczka* (*słoneczko*), *-inka* (*godzinka*), *-ica* (*wodica*), *-us* (*babusia*). Значення здрібнілості реалізується аналітичним шляхом через прикметник із семантикою «малий», «менший». Згідно з результатами нашого зіставного аналізу, мовна ситуація щодо формальних та смислових чинників в англійській мові є подібною. Значення зменшеності в англійській мові знаходить своє відображення через допоміжний прикметник зі значенням «малий», «маленький». Наприклад, *little hand, little things, little lady*;

- суфікси із формальним вираженням позитивної оцінки, та значення негативною чи зневажливо-згрубілою конотацією (ситуативно спричинене положенням у реченні), зокрема *-ka* (*duśka, dziewczynka, panek, siewuśka, ciemienka*), *-ca* (*grzywa*), *-ik* (*bułanek*), *-enka* (*kozubienka*), *-eczka* (*piłeczka*) тощо.

Для української мови суфікси суб'єктивної оцінки характерні також для прикметників (*білий – біленький, малий – малюсенький, дрібний – дрібнесенький, цілити – цілющий, великий – величезний, холодний – холоднючий, довгий – довжелезний*), прислівників (*тут – тутечки, малий – маленько, дрібний – дрібнесенько, ранній – раненько*), займенникових слів (*отакий – отакісенький*).

Польська мова також налічує подібні суфікси суб'єктивної оцінки серед прикметників та прислівників, наприклад, *-enka* (*białenka – біленький*), *-esenka* (*dribnesenka – дрібнесенький*), *-ezna* (*wieliczyn – величезний*), *-iczn* (*chłodniejszy – холоднючий*), *-enka* (*małenka – малесенько*). Натомість спостерігаємо цілковиту відсутність подібних формальних маркерів: суб'єктивне значення виражається через загальнокатегорійне лексичне значення чи не виражається взагалі: *white, small, early, long*.

Специфікою української мови є наявність інфінітивів, що виражають суб'єктивну оцінку. Такі дієслова репрезентують різні психологічні,

виробничі та фізіологічні процеси, відображають дитячі ігри, розваги, стани та дії особи. Для таких дієслівних форм характерні суфікси *-оньки* (*спати – спатоньки, купати – купатоньки, їсти – їстоньки*), *-ки* (*спати – спатки, купати – купки, їсти – їстки*), *-онькати* (*спатонькати, купатонькати, їстонькати*), *-очки* (*спаточки, купаточки, їсточки*), *-унечки* (*купунечки, їстунечки*), *-усі* (*спатусі, купусі, їстусі*), *-уньцяти* (*спатусочки*), *-уньці* (*спатуньці, їстуньці*), *-усуньки* (*спатусуньки, їстусуньки*), *-ушки* (*купушки, спатушки, їстушки*).

Суфіксальні засоби вираження суб'єктивної оцінки в польській мові схожі до відповідних їм українських: *-ik (-ук), -ek, -eczek* (*arkusik – аркушик, kluczuk – ключик, rękawek – рукавичка, grzybek – грибок, nożyk – ножичок*); *-ka, -iczka* (*-uczka*), *-eczka* (*noska – нічка, wiaderko – відерко, lampka – лампочка, gwiazdeczka – зірочка, książeczka – книжечка, różyczka – трояндочка*). Так, англомовний дискурс такої схожості не відтворює, а суб'єктиваційне значення відтворюється через лексичне словотвірне чи контекстуальне: *paper, key, little lamp, little book, little rose*.

Виходячи з результатів нашої практичної розвідки, маємо зазначити, що в українській та польській мовах маємо майже однаковий набір зменшувально-пестливих суфіксів: *-usi, -uś, -iś, -aczek, -iszek* (*babusia – бабуся, dzidzius – дідусь, koniś – коник, wujaszek – дядюшка, braciszek – братець*). Натомість така система формальних словотвірних чинників не знаходить свого відображення в англомовній лінгвістиці та англомовному середовищі загалом: *granny, grandpa, little horse, little brother*.

Зазначимо, що маємо таке явище, коли в одній мові суб'єктивна оцінка виражається словотвірними засобами, в іншій набуває лексичного вираження – однослівне та розчленоване [17, с. 138]. Наприклад, словотвірними засобами утворено іменники української мови – *суцїга, паливода і горлоріз* (І. К., с. 24), а їхні еквіваленти в польській мові відображені словами з негативною конотацією – *dranje, mąciwoda arcyzbój* (К. Е., с. 26).

Отже, для зіставлення текстів українською та польською, окремо порівнявши оригінал із англomовним перекладом, ми використаємо зіставний метод із його принципами та підходами, а також зважимо на всі зазначені етапи практичного дослідження.

Висновки до розділу

Питання використання, функціонування в мові та мовленні, а також форми відтворення засобів вираження суб'єктивної оцінки цікавило вітчизняних лінгвістів, зокрема О. Бондарка, С. Парф'янову, О. Вольф, А. Лучик, Л. Юрашко, М. Ідзьо та Н. Каверу. Протягом теоретичної частини дослідження ми розглянули аспекти лексико-семантичного боку оцінки, співвідношення експресивності та суб'єктивності, частиномовні групи, що найбільше відтворюють позитивну або негативну конотацію.

Таким чином, ґрунтуючись на проаналізованих теоретичних розвідках, ми обумовлюємо термін «категорія суб'єктивної оцінки» як абсолютну філософсько-мовознавчу категорію, що репрезентує позитивну чи негативну думку про навколишнє середовище автором або реципієнтом, яка базується на індивідуальних чинниках, що містяться у свідомості автора слів та представлені в частинах мови, вставних і вставлених конструкціях, прецедентних текстах.

Окремо ми розглянули явище суб'єктивної мови в англomовному дискурсі та лінгвістичну сторону модальних слів на основі доробок Р. Квірка та М. Соколової. Згідно з якими, окреслили поняття «суб'єктивної мови» як такої, «що використовується для вираження приватних станів у контексті формального тексту або мовленнєвого акту – розмови. Приватний стан є загальним терміном для думок, оцінок, емоції та спекуляції».

РОЗДІЛ 2. ФОРМИ СУБ'ЄКТИВНОЇ ОЦІНКИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ПОРІВНЯНО З ПОЛЬСЬКОЮ

2.1. Семантико-стилістичні особливості у сфері творення та функціонування демінутивно-пестливих слів в українській та польській мові

Ми дослідили категорійне явище суб'єктивної оцінки на прикладі українськомовного оригіналу тексту Івана Котляревського «Енеїда» в аспекті двопланового зіставлення його з перекладами польською («Eneida» (перекладач – Петро Купрись) та англійською («Eneida» у перекладі Богдана Мельника) мовами.

Для аналізу ми обрали саме такі переклади через їхню образність, точність і наявність формальних сегментів категорії суб'єктивної оцінки.

Варто зазначити, що ми не претендуємо на вичерпність аналізу. Тексти перекладів є одним із його художніх варіантів, тобто вони не є однозначним та єдиним перекладом.

Як ми зазначали раніше (в актуальності нашого дослідження), актуальність аналізу українського тексту та його перекладів польською й англійською зумовлена не лише лінгвістичним аспектом, а й історико-культурним значенням обраного твору. Так, перш за все, слід зважати на тривалий термін написання оригіналу поеми – 26 років. Перші три частини опубліковано 1798 року, а інші – до 1824. На нашу думку, це є важливим компонентом у висвітленні явища формо- та словотворчих елементів. Так, перші три частини містять більшу кількість слів і речень зі значенням суб'єктивної оцінки, аніж три наступні. Ми можемо припустити, що одним із чинників такої мовної картини твору є зміна світобачення письменника Івана Котляревського.

Наприклад, ми прослідкували кількісне співвідношення слів і речень із вираженим суб'єктивним значенням, наявним у кожному з шести розділів твору: у першій частині – 169, у другій – 81, у третій – 101, у четвертій – 40, у п'ятій – 13, у шостій – 0.

Оскільки об'єктом нашого дослідження є засоби вираження суб'єктивної оцінки саме в українській мові, то варто, перш за все, указати результати підготовчого етапу: ми зробили добірку з 400 слів і речень, що мають суб'єктивізаційне значення.

Згідно з її результатами ми визначили такі кількісні показники: група прислівників – 19, група дієслів – 61, група прикметників – 71, група іменників – 186 та речення – 49.

Це дає підстави стверджувати, що найменшими групами слів, що відстворюють демінутивно-пестливе значення, є прислівники та дієслова. Найбільша добірка в тексті суб'єктивно виражених лексем – це іменники. Натомість речення ми розглядаємо окремо.

Дієслова в українській мові виражають позитивну семантику за допомогою свого лексичного значення. Подібна мовна картина спостерігається в польській. Наприклад, *поденькувати* (І. К., с. 95) – *podniowac* (К. Е., с. 98), *замурмотати* (І. К., с. 6) – *zamruczeć* (К. Е., с. 9), *цвенькати* (І. К., с. 79) – *nie przemówi* (К. Е., с. 82), *женихатися* (І. К., с. 87) – *zabawiać* (К. Е., с. 90).

На основі зіставного аналізу словоформ, бачимо, що, незважаючи на наявність в польськомовному дискурсі власних лексем, перекладач добирає відповідники саме зі збереженням етнокультурного виміру [27, с. 398].

В аналізованому творі дієслівні лексеми зі значенням суб'єктивної оцінки мало представлені, це доводить, що в польській мові практично немає суфіксів на позначення зменшувально-пестливого значення.

Група прислівників представлена у творі не так широко. Провівши зіставний аналіз, ми виявили, що в українській мові основним засобом вираження демінутивно-пестливого значення в них виступає суфікс *-еньк-*, рідше – лексичне значення слова.

Однак маємо чіткі невідповідності у творенні суб'єктивної оцінки в польській мові: українські лексеми виражають суб'єктиву оцінку за

допомогою афіксів, а їхні польські відповідники виражають зменшувальність через лексичне значення.

Отже, розглянемо на прикладах: *крутенько* (І. К., с. 9) – *potężnienko* (К. Е., с. 12), *потрошечку* (І. К., с. 54) – *potroszczki* (К. Е., с. 57), *крпкенько* (І. К., с. 111) – *toczneńko* (К. Е., с. 114), *височенько* (І. К., с. 120) – *nie niziutko* (К. Е., с. 123), *гарненько* (І. К., с. 48) – *ładnienko* (К. Е., с. 51), *весельцем* (І. К., с. 53) – *wioselkiem* (К. Е., с. 56), *вихилясом* (І. К., с. 8) – *w wuchylasacha* (К. Е., с. 11), *верзляком* (І. К., с. 76) – *werzliakie* (К. Е., с. 79).

Наступна група слів із матеріально вираженими засобами виявлення суб'єктивної оцінки – прикметники. Найбільш уживаними суфіксами вираження зменшувально-пестливої семантики в українській мові є суфікси *-еньк-* та *-есеньк-*. Український суфікс *-еньк-* відповідає афіксу *-enk-* у польській. Розглянемо такі приклади: *біленький* (І. К., с. 29) – *białenku* (К. Е., с. 32); *маленький* (І. К. с. 35) – *niemowlęcy* (К. Е., с. 38); *сухенький* (І. К., с. 39) – *suchenku* (К. Е., с. 42); *смільенький* (І. К., с. 40) – *odważnenku* (К. Е., с. 43); *п'яненський* (І. К., с. 45) – *pijanienku* (К. Е., с. 48); *гостренький* (І. К., с. 92) – *gostrenku* (К. Е., с. 95); *тихенький* (І. К., с. 117) – *cichenku* (К. Е., с. 120); *слабенький* (І. К., с. 117) – *słabenku* (К. Е., с. 120); *м'якенький* (І. К., с. 149) – *miękkę* (К. Е., с. 152); *новенький* (І. К., с. 191) – *nowenku* (К. Е., с. 194); *любесенький* (І. К., с. 177) – *siudownieczenku* (К. Е., с. 180).

Отже, ці суфікси є тотожними, адже виражають однакове лексичне значення. Варто вказати, що ці суфікси є продуктивними та багатовживаними для обох мов.

Також слід зазначити, що українському суфіксу *-еньк-* еквівалентом також виступає польський варіант *-k-*. Таке співвідношення є непродуктивним, але загальноживаним. У сучасному польському мовленні трапляється досить часто. Наприклад: *раденький* (І. К., с. 71) – *chętniutki* (К. Е., с. 74); *біленький* (І. К., с. 80) – *białenku* (К. Е., с. 83); *легенький* (І. К., с. 83) – *leciutki* (К. Е., с. 86); *миленький* (І. К., с. 90) – *miłenku* (К. Е., с. 93); *м'якенький* (І. К., с. 149) – *miękkę* (К. Е., с. 152); *новенький* (І. К., с. 191) – *nowenku* (К. Е., с. 194).

У нашому дослідженні виявилися прикметники, суфікс *-еньк-* у яких не має польського відповідника, а значення пестливості в словах польської мови не виражається взагалі. Таке явище продуктивним. Наведемо такий приклад: *палкенький* (І. К., с. 39) – *zapalany* (К. Е., с. 42), *легенька* (І. К., с. 18) – *światło* (К. Е., с. 21), *поганенький* (І. К., с. 43) – *zły* (К. Е., с. 46), *мерзенький* (І. К., с. 57) – *rodły* (К. Е., с. 60), *негідненький* (І. К., с. 89) – *niegodny* (К. Е., с. 92), *пекельненький* (І. К., с. 34) – *piekielny* (К. Е., с. 37).

Найбільшим класом слів у нашому зіставному аналізі стали іменники. Вони мають велику варіативність суфіксів, за допомогою яких виражається зменшувально-пестлива семантика. Серед них ми виділяємо: *-к-*, *-очк-* (*-ечок*), *-оньк-* (*-еньк-*), *-ик-*, *-ок-*. А найменш продуктивними суфіксами є *-ець*, *-ус-*.

Український суфікс *-к-* тотожний польському *-k-*. Для іменникової групи слів така відповідність є найпоширенішою та продуктивною. Наприклад: *дитятко* (І. К., с. 23) – *dziecko* (К. Е., с. 26); *путивочка* (І. К., с. 23) – *jabłuszko* (К. Е., с. 26); *мітелка* (І. К., с. 26) – *miatelka* (К. Е., с. 29); *світелка* (І. К., с. 26) – *światelka* (К. Е., с. 29); *свинка* (І. К., с. 26) – *światelka* (К. Е., с. 29); *голубка* (І. К., с. 27) – *gołambka* (К. Е., с. 30); *дамка* (І. К., с. 27) – *damka* (К. Е., с. 30); *скринька* (І. К., с. 35) – *rudelko* (К. Е., с. 38); *сивушка* (І. К., с. 43) – *brazka* (К. Е., с. 46); *слізки* (І. К., с. 49) – *ślizki* (К. Е., с. 52); *піввідерка* (І. К., с. 49) – *poł wiaderka* (К. Е., с. 52); *ніжка* (І. К., с. 62) – *nóżka* (К. Е., с. 65); *земелька* (І. К., с. 62) – *ziemelka* (К. Е., с. 65); *хатка* (І. К., с. 62) – *chatka* (К. Е., с. 65); *дорожка* (І. К., с. 68) – *dróżka* (К. Е., с. 71); *стрілка* (І. К., с. 72) – *strzałka* (К. Е., с. 75); *дитинка* (І. К., с. 81) – *dziecko* (К. Е., с. 84); *гіллячка* (І. К., с. 87) – *gałązeczka* (К. Е., с. 90); *пилинка* (І. К., с. 87) – *kruszyanka* (К. Е., с. 90); *лавка* (І. К., с. 92) – *ławka* (К. Е., с. 95); *черідка* (І. К., с. 111) – *strychka* (К. Е., с. 114); *банька* (І. К., с. 114) – *bańka* (К. Е., с. 117); *головешка* (І. К., с. 115) – *głownieczka* (К. Е., с. 118); *сучка* (І. К., с. 126) – *suczka* (К. Е., с. 129); *купка* (І. К., с. 126) – *kurka* (К. Е., с. 129); *птичка* (І. К., с. 129) – *ptaszka* (К. Е., с. 132); *чарочка* (І. К., с. 141) – *kieliszki* (К. Е., с. 144);

реб'ятушки (І. К., с. 146) – *chłopaczky* (К. Е., с. 149); *матка* (І. К., с. 148) – *matka* (К. Е., с. 151); *горличка* (І. К., с. 153) – *synogarliczka* (К. Е., с. 154); *головка* (І. К., с. 157) – *główka* (К. Е., с. 160); *клесачка* (І. К., с. 171) – *klapka* (К. Е., с. 174); *новинка* (І. К., с. 193) – *nowinka* (К. Е., с. 197); *слинка* (І. К., с. 193) – *ślinka* (К. Е., с. 294).

Проте більшого значення набуває простежене явище: польська мова не виражає позитивної конотації, як в українській мові. Вона позбавлена формального (афіксального) та семантичного відтворення. Такі лексеми є загальними з нейтральною семантикою.

Зокрема, *навичка* (І. К., с. 24) – *rawica* (К. Е., с. 27); *сімейка* (І. К., с. 71) – *rodzina* (К. Е., с. 74), *дівка* (І. К., с. 4) – *dztewe* (К. Е., с. 7), *голодранець* (І. К., с. 65) – *uboga* (К. Е., с. 68), *чортонхайка* (І. К., с. 127) – *taradaj* (К. Е., с. 130), *паненятко* (І. К., с. 96) – *panicze* (К. Е., с. 99).

Українському суфіксу *-оньк-* (*-еньк-*) відповідають польські засоби вираження суб'єктивної оцінки демітутивно-пестливих слів – суфікси *-onk-* (*-enk-*). Таке явище теж є досить продуктивним та поширеним. Лексичне значення таких корелятивних пар є тотожним.

Наведемо такі приклади: *сватонька* (І. К., с. 24) – *swacik* (І. К., с. 27); *буханка* (І. К., с. 42) – *buchenka* (К. Е., с. 45); *витребеньки* (І. К., с. 47) – *wytrzebenki* (К. Е., с. 50); *серденько* (І. К., с. 59) – *serdenko* (К. Е., с. 62); *пісенька* (І. К., с. 60) – *piosenka* (К. Е., с. 63); *бриденька* (І. К., с. 60) – *bredenka* (К. Е., с. 63); *брехенька* (І. К., с. 92) – *brechenka* (К. Е., с. 95); *козубеньки* (І. К., с. 121) – *kozubenki* (К. Е., с. 124); *потебеньки* (І. К., с. 191) – *potrzebenki* (К. Е., с. 194).

Наступний український суфікс та його фонетичні варіанти – *-очк-* (*-ечк-*, *-очок-*) – тотожний до польського суфікса *-oczok-* (*-oczok-*, *-eczok-*). Ці афікси є продуктивними, поширеними та загальноновживаними для лексем обох мов. Уживання цих засобів вираження є однаковим.

Доведемо це на прикладах: *драничка* (І. К., с. 25) – *łarowniczka* (К. Е., с. 28); *горілочка* (І. К., с. 26) – *gorzałka* (К. Е., с. 29); *дудочка* (І. К., с. 37) –

dudoczka (К. Е., с. 40); *болячка* (І. К., с. 32) – *bóleczka* (К. Е., с. 35); *ненечка* (І. К., с. 53) – *mateczka* (К. Е., с. 56); *батечко* (І. К., с. 55) – *tateczko* (К. Е., с. 58); *синочок* (І. К., с. 56) – *syneczek* (К. Е., с. 59); *голубочок* (І. К., с. 56) – *gołąboczok* (К. Е., с. 59); *гілочка* (І. К., с. 67) – *paliczka* (К. Е., с. 70); *уголочок* (І. К., с. 68) – *śnieżeczok* (К. Е., с. 71); *куточок* (І. К., с. 68) – *zakąteczok* (К. Е., с. 71); *шапочка* (І. К., с. 84) – *szapeczka* (К. Е., с. 87); *дробушечка* (І. К., с. 92) – *drobniutka* (К. Е., с. 95); *бутилочка* (І. К., с. 123) – *buteleczka* (К. Е., с. 126); *шматочок* (І. К., с. 110) – *kawałeczok* (К. Е., с. 113); *клубочок* (І. К., с. 111) – *kłębuszek* (К. Е., с. 114); *вечорочок* (І. К., с. 111) – *wieczoroczok* (К. Е., с. 114); *Енеєчок* (І. К., с. 92) – *Eneaszeczok* (К. Е., с. 95); *панночка* (І. К., с. 119) – *pannoczka* (К. Е., с. 122); *віршовочка* (І. К., с. 121) – *szniureczok* (К. Е., с. 124).

Однак простежується мовна ситуація, за якої суфікси матеріально не збігаються, але значення у них тотожне. Наприклад, *люлечка* (І. К., с. 59) – *faika* (К. Е., с. 62), *земелька* (І. К., с. 54) – *krainka* (К. Е., с. 57), *дудочка* (І. К., с. 87) – *dudka* (К. Е., с. 90), *гриця* (І. К., с. 127) – *gierka* (К. Е., с. 130), *молодиця* (І. К., с. 23) – *pannoczka* (К. Е., с. 27), *стрілочка* (І. К., с. 35) – *strzałka* (К. Е., с. 37).

Звернімо увагу, що в зазначених корелятивних парах українське слово має суфікс суб'єктивної оцінки, а польський відповідник взагалі не має афікса, позитивна семантика виражається через лексичне значення цілого слова..

Український суфікс *-ок-* в польській мові має відповідник *-ok-* або його фонетичний відповідник *-ek-*. Ми можемо сказати, що таке явище є продуктивним та дуже поширеним у сучасному усному та писемному мовленні українською та польською мовами.

Розглянемо такі приклади: *голосок* (І. К., с. 25) – *głosok* (К. Е., с. 28); *медок* (І. К., с. 50) – *miódok* (К. Е., с. 53); *деньок* (І. К., с. 60) – *dzień* (К. Е., с. 63); *пушок* (І. К., с. 72) – *puszok* (К. Е., с. 75); *синок* (І. К., с. 92) – *synek* (К. Е., с. 95); *ворожок* (І. К., с. 92) – *wróżok* (К. Е., с. 95); *черепок* (І. К., с. 93) – *ziólok* (К. Е., с. 96); *хуторок* (І. К., с. 113) – *chutorek* (К. Е., с. 116); *ставок* (І. К., с. 113) – *stawek* (К. Е., с. 116); *садок* (І. К., с. 113) – *sadek* (К. Е., с. 116); *казанок*

(І. К., с. 119) – *kociołek* (К. Е., с. 122); *огоньок* (І. К., с. 146) – *ogienek* (К. Е., с. 149); *часок* (І. К., с. 152) – *roczok* (К. Е., с. 154).

Однак маємо чітку невідповідність засобів вираження позитивної суб'єктивної оцінки – український суфікс *-ок-* стає відповідником польському *-k-*.

Наприклад, *кулачок* (І. К., с. 48) – *walka* (І. К., с. 51), *часок* (І. К., с. 46) – *chwilka* (К. Е., с. 49), *князьок* (І. К., с. 74) – *książętko* (К. Е., с. 77), *уголок* (І. К., с. 56) – *zakamarka* (К. Е., с. 59). Ми бачимо на такому прикладі, що зазначене явище є доволі продуктивним.

В українському тесті використовується суфікс *-ик-* в іменниках, який має польський еквівалент *-uk-* або *-ek-* (як його фонетичний варіант). Подане співвідношення є продуктивним та загальноживаним.

Наприклад: *кухлик* (І. К., с. 26) – *gzbanek* (К. Е., с. 29); *бісик* (І. К., с. 27) – *oczek* (К. Е., с. 30); *буханчик* (І. К., с. 47) – *buchenczek* (К. Е., с. 50); *грошики* (І. К., с. 96) – *groszeki* (К. Е., с. 98); *кораблик* (І. К., с. 105) – *czeppek* (К. Е., с. 109); *кулешик* (І. К., с. 140) – *kuleszyk* (К. Е., с. 143); *столик* (І. К., с. 141) – *stolek* (К. Е., с. 144); *хрещик* (І. К., с. 32) – *chreszczyk* (К. Е., с. 35).

Маловживаними виявилися українські суфікси *-ець* та *-ус-*, які не мають польських відповідників. Афіксу *-ець* тотожно рівноправним є польський афікс *-uk-*. Розглянемо такі прилади: *камінець* (І. К., с. 201) – *kamienczyk* (К. Е., с. 204), *лагоминець* (І. К., с. 134) – *złoczuńcy* (К. Е., с. 137).

Суфікс *-ус-* переважно не має польського відповідника, можна лише прослідкувати поодинокі випадки вживання афікса *-c-*: *бабуся* (І. К., с. 52) – *babcia* (К. Е., с. 55).

Загальноживаними є іменники, що виражають демінутивно-пестливу оцінку за допомогою всього лексичного значення слова: наприклад, *небога* (І. К., с. 5) – *niebaga* (К. Е., с. 8). Варто зазначити, що в польськомовному художньому дискурсі продуктивним явищем є мовні лакуни для відтворення українського колориту. Таку мовну ситуацію доречно використав перекладач в аналізованому творі [19, с. 4].

Поширеним явищем у нашому дослідженні стало відтворення україномовних формальних афіксів позитивної суб'єктивної оцінки в польськомовному перекладі через лексичне значення. Найчастіше такими афіксами слугують *-к*, *-ець*, *-еньк-*, *-енн-*. Розглянемо це на прикладах: *смільський* (І. К., с. 19) – *odważny* (К. Е, с. 22), *пінненька* (І. К., с. 23) – *siwa* (К. Е, с. 26), *дівка* (І. К., с. 30) – *dziewe* (К. Е, с. 5), *хлоп'ятко* (І. К., с. 37) – *chłopiec* (К. Е., с. 40), *дряпичка* (І. К., с. 38) – *larownik* (К. Е., с. 41).

Протягом аналізу ми виявили цікаву з точки зору лінгвістики та етнокультурного дискурсу закономірність: найбільше слів зі значенням суб'єктивної позитивної оцінки вжито для опису персонажів жіночої статі. Це ж явище спостерігається в польській (за допомогою афіксальних формантів переважно та лексичного значення). Серед афіксів можна виокремити: притаманні для української мови *-к-*, *-еньк-*, які також відповідають формантам у польськомовному середовищі – *-enk-*, *-k-*. Зокрема *дівка* (І. К., с. 2) – *dziewe* (К. Е, с. 5), *навичка* (І. К., с. 2) – *rawicka* (К. Е., с. 5), *голубка* (І. К., с. 5) – *goląbka* (К. Е., с. 8), *весела* (І. К., с. 6) – *wesoła* (К. Е., с. 9), *гарна* (І. К., с. 6) – *ładna* (К. Е., с. 9), *самовита* (І. К., с. 6) – *postawna* (К. Е., с. 9), *рибка* (І. К., с. 17) – *rubeczka* (К. Е., с. 20), *душка* (І. К., с. 17) – *duszcza* (К. Е., с. 20), *любка* (І. К., с. 17) – *liubka* (К. Е., с. 20), *довгенька* (І. К., с. 18) – *długienka* (К. Е., с. 21), *бабуся* (І. К., с. 31) – *babuleńka* (К. Е., с. 34), *Ірися* (І. К., с. 29) – *Iryszi* (К. Е., с. 32), *рідненька* (І. К., с. 33) – *rodzónka* (К. Е., с. 35), *молоденька* (І. К., с. 52) – *młodziutkie* (К. Е., с. 55), *сердешна* (І. К., с. 66) – *biedaczka* (К. Е., с. 69), *бідняжка* (І. К., с. 68) – *biedaczka* (К. Е., с. 71), *раденька* (І. К., с. 95) – *chętniutkie* (К. Е., с. 98), *швиденька* (І. К., с. 95) – *szybciutka* (К. Е., с. 98), *рибка* (І. К., с. 112) – *rybaczka* (К. Е., с. 115).

Афікси суб'єктивної оцінки з позитивною конотацією в українській мові репрезентуються в інших формально виражених афіксах у польській, але з тотожним демінутивним значенням: суфікси *-еньк-*, *-ик-*, *-к-*, *-ок-*, *-очк-*, *-очок*, *-ус-* знаходять своє відображення в афіксах із тотожним значенням в польській мові – *-к-*, *-utk-*, *-ek-*, *-enk-*, *-uszk-*. Така мовна ситуація характерна для груп

прислівників, прикметників та іменників. Наприклад, *багацько* (І. К., с. 3) – *niemalko* (К. Е., с. 6), *раненько* (І. К., с. 22) – *raniutko* (К. Е., с. 25), *пильненько* (І. К., с. 42) – *pilniutko* (К. Е., с. 45), *довгенько* (І. К., с. 67) – *nie króciutko* (К. Е., с. 70), *помаленьку* (І. К., с. 70) – *potalutki* (К. Е., с. 73), *потихеньку* (І. К., с. 70) – *rosichutki* (К. Е., с. 73), *молоденька* (І. К., с. 52) – *młodziutkie* (К. Е., с. 55), *рідненька* (І. К., с. 33) – *rodzónka* (К. Е., с. 36), *кухлик* (І. К., с. 4) – *kufelko* (К. Е., с. 7), *горілочка* (І. К., с. 4) – *gerzalko* (К. Е., с. 7), *голубка* (І. К., с. 5) – *goląbka* (К. Е., с. 8), *панок* (І. К., с. 5) – *panek* (К. Е., с. 8), *рученька* (І. К., с. 35) – *rączka* (К. Е., с. 38), *юпочка* (І. К., с. 8) – *spódniczka* (К. Е., с. 11), *кораблик* (І. К., с. 9) – *czereczek* (К. Е., с. 12), *дудочка* (І. К., с. 10) – *dudka* (К. Е., с. 13), *рибка* (І. К., с. 17) – *ribeschka* (К. Е., с. 20), *буханчик* (І. К., с. 26) – *bochenka* (К. Е., с. 29), *батечко* (І. К., с. 35) – *ojczeczki* (К. Е., с. 38), *куточок* (І. К., с. 49) – *kącitki* (К. Е., с. 52), *кружок* (І. К., с. 158) – *kołko* (К. Е., с. 161), *бабуся* (І. К., с. 31) – *babuleńka* (К. Е., с. 34), *пайматуся* (І. К., с. 31) – *matuleńka* (К. Е., с. 34), *уголочок* (І. К., с. 49) – *zakamarki* (К. Е., с. 52), *бідняжка* (І. К., с. 68) – *biedaczha* (К. Е., с. 71), *граматка* (І. К., с. 85) – *gramatyczka* (К. Е., с. 88).

Суб'єктивна оцінка виражається, окрім однослівних лексем, фразеологізмами, тобто «мовними одиницями, що виражають специфічне фразеологічне значення, створюване здебільшого внаслідок метафоричного переосмислення вільного словосполучення, граматичні категорії і має постійний, відтворюваний за традицією склад компонентів, які втратили лексичну самостійність, а також є членом речення» [29, с. 4].

Фразеологізми, уживані в українському оригіналі, знаходять відповідники в тексті перекладу польською мовою. Такі конструкції теж є формально вираженими фразеологізмами, характерними для певної мови. Також під час дослідження ми виявили три групи фразеологічних одиниць із погляду еквівалентності. Розглянемо це явище на прикладах:

- 1) повна еквівалентність: *бісики пускать* (І. К., с. 5) – *słodkie oczu robił* (К. Е., с. 8), *бідняжка, що була вдова* (І. К., с. 23) – *biedaczha, bo jus była wdową* (К. Е., с. 26);

- 2) часткова еквівалентність: *полюбитися її мосці* (І. К., с. 5) – *spodoba się on tej jejmosci* (К. Е., с. 8); *точити баляси* (І. К., с. 10) – *plotła różne banialuki* (К. Е., с. 13);
- 3) без еквівалентність: *брати за живім* (І. К., с. 3) – *bierać mdło isć* (К. Е., с. 4).

Проаналізована ситуація відображає насиченість української мови мовними кліше та народними висловами, що репрезентують суб'єктивну оцінку.

Отже, українська мова належить до таких, що характеризуються афіксальним способом словотворення (базуючись на формотворчих та словотворчих афіксах).

Це зумовлює проаналізовану мовну ситуацію – в україномовному дискурсі найбільш вживаними афіксами, що виражають демінутивно-пестливе значення, виступають *-еньк-*, *-ик-*, *-к-*, *-ок-*, *-очк-*, *-очок*, *-ус-*, *-ець*, *-еньк-*, *-енн*, що знаходять відповідники в польськомовному середовищі, наприклад, *-к-*, *-utk-*, *-ек-*, *-enk-*, *-uczк-*.

Натомість простежується продуктивна мовна ситуація, за якої засоби афіксального словотворення для суб'єктивної оцінки в українській мові не мають формального вираження в репрезентантах польської мови, де позитивна конотація виражається за допомогою лексичного значення: *сміленький* (І. К., с. 19) – *odważny* (К. Е, с. 22), *пінненька* (І. К., с. 23) – *siwa* (К. Е, с. 26), *дівка* (І. К., с. 30) – *dziewe* (К. Е, с. 5), *хлоп'ятко* (І. К., с. 37) – *chłopiec* (К. Е., с. 40), *навичка* (І. К., с. 24) – *prawica* (К. Е., с. 27); *сімейка* (І. К., с. 71) – *rodzina* (К. Е., с. 74), *дівка* (І. К., с. 4) – *dziewe* (К. Е., с. 7), *голодренець* (І. К., с. 65) – *uboga* (К. Е., с. 68).

Чимало слів у проаналізованому тексті відтворюють суб'єктивну оцінку для осіб жіночої статі, що спричинене історико-культурним значенням: *дівка* (І. К., с. 2) – *dziewe* (К. Е, с. 5), *голубка* (І. К., с. 5) – *goląbka* (К. Е., с. 8), *душка* (І. К., с. 17) – *duszka* (К. Е., с. 20), *любка* (І. К., с. 17) – *liubka* (К. Е., с. 20),

довгенька (І. К., с. 18) – *długienka* (К. Е., с. 21), бабуся (І. К., с. 31) – *babuleńka* (К. Е., с. 34), молоденька (І. К., с. 52) – *młodziutkie* (К. Е., с. 55).

Українські фразеологізми та речення в польськомовному перекладі відображаються через відповідники, притаманні певній визначеній мові: *бісики пускати* (І. К., с. 5) – *słodkie oczy robił* (К. Е., с. 8), *точити баляси* (І. К., с. 10) – *plotła różne banialuki* (К. Е., с. 13).

2.2. Семантико-стилістичні особливості в діапазоні творення та використання аугментативно-згрубілих слів

Протягом зіставного аналізу ми виявили, що найменшою групою слів, яка відтворюють аугментативно-згрубіле значення, є прислівники та дієслова. Найбільша добірка в тексті суб'єктивно виражених лексем – це іменники. Натомість речення ми розглядаємо окремо.

В українській мові, окрім афіксального способу дериватології, творення деяких груп слів відбувається семантичним способом – негативна конотація виражається через лексичне значення цілого слова. До таких класів слів належать переважна більшість дієслів та деякі прикметники. Натомість у польській мові можемо прослідкувати тотожну мовну ситуацію.

Наприклад: *попхатися* (І. К., с. 28) – *porhać* (К. Е., с. 31); *причвалати* (І. К., с. 28) – *posalować* (К. Е., с. 31); *базикати* (І. К., с. 73) – *zwlekać* (К. Е., с. 75); *приплестися* (І. К., с. 84) – *przybrnecać* (К. Е., с. 87); *захрючати* (І. К., с. 137) – *zaruszać* (К. Е., с. 140); *кувікати* (І. К., с. 156) – *kwiczać* (К. Е., с. 159), *пошарпатися* (І. К., с. 40) – *poszarpać* (К. Е., с. 43), *посатаніти* (І. К., с. 15) – *w szat wpadła* (К. Е., с. 18), *хлиштати* (І. К., с. 124) – *zaramiętać*, *лигати* (І. К., с. 180) – *połykać* (К. Е., с. 183), *харчати* (І. К., с. 9) – *charcząć* (К. Е., с. 12), *хронти* (І. К., с. 9) – *chrapiać* (К. Е., с. 12), *замурмотати* (І. К., с. 20) – *zamruczeć* (К. Е., с. 23), *базикати* (І. К., с. 54) – *bajdurzyć* (К. Е., с. 57), *протверезитися* (І. К., с. 22) – *otrzeźwieć* (К. Е., с. 25).

Зазначене явище, за якого згрубіле значення виражається семантично, є досить продуктивним серед обох мов.

У прикметниках української мови суб'єктивна оцінка з негативною конотацією виражається семантикою всього слова, а не окремим його афіксом. Однак у польській мові ми спостерігаємо, окрім тотожного явища, що слова можуть виражати суб'єктивну оцінку через основоскладання. Таке співвідношення є дуже поширеним та продуктивним.

Доведемо це на прикладах: *мерзкий* (І. К., с. 37) – *wstrętny* (К. Е., с. 40); *скверний* (І. К., с. 37) – *zmięty* (К. Е., с. 40); *накосний* (І. К., с. 37) – *nieczyny* (К. Е., с. 40); *престидкий* (І. К., с. 37) – *bezwstydy* (К. Е., с. 40); *негідний* (І. К., с. 37) – *podły* (К. Е., с. 40); *плюгавий* (І. К., с. 48) – *plugawy* (К. Е., с. 53); *кривий* (І. К., с. 62) – *skrzywiony* (К. Е., с. 68); *горбатий* (І. К., с. 62) – *garbaty* (К. Е., с. 68); *сухий* (І. К., с. 62) – *suchy* (К. Е., с. 68); *беззубий* (І. К., с. 62) – *bezzębny* (К. Е., с. 69); *розхристаний* (І. К., с. 62) – *rozchętany* (К. Е., с. 69); *простоволосу* (І. К., с. 62) – *brubnowłosowy* (К. Е., с. 69); *лукавий* (І. К., с. 64) – *uczynny* (К. Е., с. 72); *безтолковий* (І. К., с. 95) – *posraku* (К. Е., с. 107); *ковтуноватий* (І. К., с. 130) – *skołtuniały* (К. Е., с. 147); *пелехатий* (І. К., с. 130) – *omszały* (К. Е., с. 147); *брикливий* (І. К., с. 158) – *tkliwy* (К. Е., с. 179); *сварливий* (І. К., с. 158) – *swarliwy* (К. Е., с. 179); *мордатий* (І. К., с. 162) – *mordacy* (К. Е., с. 183); *лукавий* (І. К., с. 167) – *kławstwy* (К. Е., с. 190); *мізерний* (І. К., с. 182) – *mizerny* (К. Е., с. 206); *нікчемний* (І. К., с. 182) – *nędzny* (К. Е., с. 206).

Окремої уваги заслуговує невідповідність у засобах вираження негативною конотації в прикметниках серед аналізованих мов: у першій – лексичне значення, у другій – абсолютна його відсутність. Доведемо це на прикладах: *пелехатий* (І. К., с. 68) – *omszały* (К. Е., с. 71), *мерзкий* (І. К., с. 32) – *zmieży* (К. Е., с. 35), *негідний* (І. К., с. 67) – *bezwstydy* (К. Е., с. 70), *накосна* (І. К., с. 87) – *złośna* (К. Е., с. 90), *ганцидський* (І. К., с. 134) – *diabliów* (К. Е., с. 137).

Українські іменники утворюються переважно афіксальним (суфіксальним) способом [8, с. 187]. Для української мови характерні такі

суфікси: *-ак-*, *-іщ-*, *-щ-*, *-ань*, *-ух-*, *-ил-*, *-ин-*, еквівалентами яких є польські суфікси *-ak-*, *-isk-*, *-ył-*, *-k-*. Афікси суб'єктивної оцінки з негативною конотацією в польській мові репрезентуються в інших формально виражених афіксах, але з тотожним демінутивним значенням. Наявна дуже мала кількість польських афіксів, що є відповідними до українських суфіксів згрубілості. Здебільшого подане негативна конотація виражається лексичним значенням усього слова. Таке явище є продуктивним. А проаналізована мовна ситуація пає підстави зробити висновок, що українська мова містить більш розвинену афіксальну систему.

Розглянемо такі лексеми: *дідище* (І. К., с. 34) – *dziadzisko* (К. Е., с. 77), *гольтінака* (І. К., с. 28) – *oberwanie* (К. Е., с. 31); *розбишака* (І. К., с. 28) – *zbojek* (К. Е., с. 31); *гадюка* (І. К., с. 36) – *podarla* (К. Е., с. 39); *сінака* (І. К., с. 98) – *sieracze* (К. Е., с. 101); *рубачка* (І. К., с. 126) – *rebażyło* (К. Е., с. 129); *неборака* (І. К., с. 117) – *ginał* (К. Е., с. 120); *розбишака* (І. К., с. 126) – *poradło* (К. Е., с. 130); *задирака* (І. К., с. 126) – *zadziora* (К. Е., с. 129); *хлопачка* (І. К., с. 126) – *chłopak* (К. Е., с. 129).

Подані лексеми дають нам підстави стверджувати, що з метою збереження історико-культурного значення українського оригіналу автор польськомовного перекладу використав саме такі відповідники.

В аналізованих текстах спосліdkовується тотожність значень суфіксів порівнюваних мов. Здебільшого в польській мові слова виражають негативне значення семантикою всього слова. Однак перекладач ужив лексеми, які б були наближені до українських для відтворення тогочасної мовної картини. Так, ми можемо говорити про явище мовної лакуни [19, с. 4].

Наведемо такі іменники: *суціга* (І. К., с. 24) – *dranie* (К. Е., с. 27); *паливода* (І. К., с. 24) – *maciwoda* (К. Е., с. 27); *горлоріз* (І. К., с. 24) – *arcyzbój* (К. Е., с. 27); *дівка* (І. К., с. 24) – *dziawa* (К. Е., с. 27); *прочухан* (І. К., с. 28) – *kasza* (К. Е., с. 31); *ника* (І. К., с. 37) – *morda* (К. Е., с. 40); *барило* (І. К., с. 44) – *baryło* (К. Е., с. 47); *сіромаха* (І. К., с. 47) – *bidaczysko* (К. Е., с. 50); *халява* (І. К., с. 47) – *szmatława* (К. Е., с. 50); *дурень* (І. К., с. 65) – *głup* (К. Е., с. 68);

мельбух (І. К., с. 68) – *wnętrznosci* (К. Е., с. 71); кендюх (І. К., с. 68) – *zołqdek* (К. Е., с. 71); дрючина (І. К., с. 69) – *pałka* (К. Е., с. 72); волоцюга (І. К., с. 71) – *włóczęga* (К. Е., с. 74); мандрьоха (І. К., с. 71) – *flirciara* (К. Е., с. 74); п'яниця (І. К., с. 71) – *pijaka* (К. Е., с. 74); хльорка (І. К., 71) – *nierzqdnica* (К. Е., с. 74); мандрьоха (І. К., с. 74) – *przybłęda* (К. Е., с. 77); морда (І. К., с. 74) – *morda* (К. Е., с. 77); пика (І. К., с. 74) – *stłuka* (К. Е., с. 77); мужичара (І. К., с. 76) – *moździerza* (К. Е., с. 79); мужик (І. К., с. 79) – *kmiek* (К. Е., с. 82); п'янюга (І. К., с. 84) – *pijaka* (К. Е., с. 87); дубина (І. К., с. 91) – *pałka* (К. Е., с. 94); чепуруха (І. К., с. 100) – *strojnisa* (К. Е., с. 113); моргуха (І. К., с. 100) – *zalotnisa* (К. Е., с. 113); мордаси (І. К., с. 113) – *rzetelnie* (К. Е., с. 116); воркотуха (І. К., с. 113) – *wielka* (К. Е., с. 116); сердюк (І. К., с. 130) – *serdiuk* (К. Е., с. 133); козарлюга (І. К., с. 155) – *kozaczurko* (К. Е., с. 158); горлань (І. К., с. 159) – *krzykacz* (К. Е., с. 161); верлань (І. К., с. 159) – *pięściarz* (К. Е., с. 162); голодрабці (І. К., с. 161) – *przyszliście* (К. Е., с. 164); дівиця (І. К., с. 171) – *dziewica* (К. Е., с. 174); сестриця (І. К., с. 171) – *siostryczka* (К. Е., с. 174); блощиця (І. К., с. 177) – *pluskwa* (К. Е., с. 180); ледащиця (І. К., с. 177) – *leniwka* (К. Е., с. 180).

Те ж явище спостерігаємо з українським суфіксом *-иц-*. Проте деколи йому тотожні *-ysz-*, *-isk*. Укажемо, що наведене явище є поодиноким, тому непродуктивним.

Наприклад: *ігрища* (І. К., с. 44) – *igryszka* (К. Е., с. 47); *котище* (І. К., с. 47) – *kocisko* (К. Е., с. 50); *парнище* (І. К., с. 62) – *człowiek* (К. Е., с. 65); *бабище* (І. К., с. 62) – *babisko* (К. Е., с. 67); *очища* (І. К., с. 72) – *oczyszka* (К. Е., с. 75); *дідище* (І. К., с. 74) – *dziadzisko* (К. Е., с. 77); *снища* (І. К., с. 130) – *zwidy* (К. Е., с. 133).

Особливим моментом дослідження стало віднайдення в текстах слів із формально вираженими афіксами зменшувально-пестливої конотації, проте зі значенням зневажливості та згрублості. Така мовна ситуація простежується також у польській мові. До таких суфіксів ми можемо віднести *-к*, *-ок*, *-ець*, *-ц-* в українській та відповідні їм *-k-*, *-ok*, *-es* в польській мові. Зазначимо, що

історично воно було непродуктивним явищем, суто поодиноким. Проте останнім часом усне та письмове мовлення українською та польською мовами збагачується такими випадками вживання форм суб'єктивної оцінки.

Проаналізуємо це явище на прикладах: *панок* (І. К., 27) – *pan* (К. Е., с. 30); *пуцьверинка* (І. К., с. 38) – *śłodziuteńka* (К. Е., с. 41); *паненята* (І. К., с. 44) – *panięcze* (К. Е., с. 47); *поганець* (І. К., с. 45) – *rogańec* (К. Е., с. 48); *божок* (І. К., с. 72) – *bożok* (К. Е., с. 75); *весельце* (І. К., с. 72) – *wioselko* (К. Е., с. 75); *синки* (І. К., с. 78) – *synkowie* (К. Е., с. 87); *вечорок* (І. К., с. 78) – *wieczórok* (К. Е., с. 81); *жіночка* (І. К., с. 82) – *wszyściutka* (К. Е., с. 85); *князьок* (І. К., с. 85) – *książtko* (К. Е., с. 91); *царьок* (І. К., с. 101) – *królok* (К. Е., с. 105); *пивце* (І. К., с. 107) – *piwko* (К. Е., с. 110); *винце* (І. К., с. 107) – *winko* (К. Е., с. 110); *медок* (І. К., с. 107) – *miodek* (К. Е., с. 110); *корольок* (І. К., с. 125) – *książtko* (К. Е., с. 128).

Українська мова та її слова зі значенням суб'єктивної оцінки, першочергово, негативної, порівняно з близькоспорідненою (польською) є багатою на формальні виразники та чинники словотворення. Так, протягом дослідження ми з'ясували, що для українських лексем зі схожим значенням в польськомовному дискурсі зберігається єдиний відповідник. Розглянемо на прикладах: *суча* (І. К., с. 4), *диявольська* (І. К., с. 39) – *diabel* (К. Е., с. 43); *сердешна* (І. К., с. 66), *бідняжка* (І. К., с. 68) – *biedaczka* (К. Е., с. 69). Проаналізоване явище дає нам підтвердження того, що українська мова також має чимало лексичних формантів – абсолютних синонімів.

Також варто вказати, що найбільше слів зі значенням негативної оцінки вжито для опису персонажів жіночої статі. Це ж явище спостерігається в польській (за допомогою афіксального способу).

Цікавим фактором є те, що слова на позначення жіночої статі мають переважно аугментативно-згрубілу конотацію. Наприклад, *шалена* (І. К., с. 16) – *oszałala* (К. Е., с. 19), *крива* (І. К., с. 42) – *skrzywione* (К. Е., с. 45), *горбатая* (І. К., с. 42) – *garbate* (К. Е., с. 45), *сухая* (І. К., с. 42) – *suche* (К. Е., с. 45), *розхристана* (І. К., с. 42) – *bezzębne* (К. Е., с. 45), *простоволоса* (І. К.,

с. 42) – *krzywonose* (К. Е., с. 45), *криворота* (І. К., с. 68) – *krzywousta* (К. Е., с. 71), *плюгава* (І. К., с. 27) – *plugawa* (К. Е., с. 30), *невірна* (І. К., с. 60) – *niewierna* (К. Е., с. 63), *навіжена* (І. К., с. 150) – *szalona* (К. Е., с. 153), *вража* (І. К., с. 185) – *diable* (К. Е., с. 188).

Оскільки фразеологічні одиниці «яскраво виявляють специфічний національний колорит, особливості образного народного мислення, власне національного сприймання «мовної картини світу», віддзеркалення характерних особливостей культури й побуту, народних звичаїв, історичного минулого» [29, с. 2], ми використовуємо фразеологізми для зіставного аналізу.

Українські фразеологізми з негативною конотацією, уживані в українському оригіналі, знаходять певні відповідники в тексті перекладу польською мовою. Ми виявили, що переважна більшість уживаних у текстах фразеологізмів мають саме аугментативно-згрубілу конотацію.

Нам вдалося прослідкувати та виявити особливості репрезентації українських фразеологічних одиниць у польськомовному перекладі. Зокрема поділили на групи:

- 1) повна еквівалентність: *піджати хвіст, мов собака* (І. К., с. 14) – *jak pies skulił ogon* (К. Е., с. 17), *до дуру нити* (І. К., с. 9) – *w szale wszyszy pić* (К. Е., с. 12); *чиїхсь багацько вилить сліз* (І. К., с. 23) – *tez czyichś torze spowoduje* (К. Е., с. 26), *дати прочухана* (І. К., с. 29) – *nawarzyli kaszy* (К. Е., с. 32), *облитися слізми* (І. К., с. 22) – *łkaniu gorskim* (К. Е., с. 25), *облизня піймати* (І. К., с. 28) – *figę osuągnąwszy* (К. Е., с. 31), *дати цибульки під хвіст* (І. К., с. 28) – *świsnąć po nosie* (К. Е., с. 31), *волочити хвіст* (І. К., с. 61) – *nosek zadzierając* (К. Е., с. 64), *закалиткувати брязкалом* (І. К., с. 76) – *zabrecz nieszkukiem* (К. Е., с. 79);
- 2) часткова еквівалентність: *мчатись, як оса* (І. К., с. 2) – *romknuta niczym osa* (К. Е., с. 5), *мутити, як на селі москаль* (І. К., с. 11) – *jak żołnierz na wsi, mącił pewny* (К. Е., с. 14);

3) без еквівалентності: : *загнать к чортам* (І. К., с. 3) – *do diabłów go zapędzić* (К. Е., с. 6), *послать на нього лихо злеє* (І. К., с. 2) – *węis nieszczęścia wielkie ześlij* (К. Е., с. 5), *полетіти к чортам* (І. К., с. 22) – *poleciata do diatów* (К. Е., с. 25), *волочилися без талану* (І. К., с. 28) – *włoczmy się bez szczęścia* (К. Е., с. 31), *бити третяка* (І. К., с. 18) – *w tretiaku mknęła* (К. Е., с. 21), *хрін його не взяв* (І. К., с. 40) – *czart go nie wziął* (К. Е., с. 43), *іскри полетіли* (І. К., с. 28) – *iskry z oczu poleciały* (К. Е., с. 31).

Такі конструкції теж є формально вираженими фразеологізмами, характерними для певної мови. Однак прослідковуються певні невідповідності у відтворенні українських фразеологічних одиниць у польській мові. Безумовно, виявлено чимало стійких виразів із повною еквівалентністю, проте простежується немала кількість без еквівалентних фразеологізмів. Це, у свою чергу, свідчить про широку виразність українських засобів суб'єктивної оцінки в українській мові.

Отже, протягом дослідження ми з'ясували, суб'єктивне значення згрубілості виражається як в українській мові, так і в польській через лексичне значення повного слова. Така мовна ситуація є продуктивною та регулярною в обох мовах. Найбільше це виявляється в дієсловах та іменниках: *пошарпатися* (І. К., с. 40) – *poszarpać* (К. Е., с. 43), *посатаніти* (І. К., с. 15) – *w szat wpadła*, *хлистати* (І. К., с. 124) – *zaramiętać*, *лигати* (І. К., с. 180) – *polykać* (К. Е., с. 183), *негідний* (І. К., с. 37) – *podły* (К. Е., с. 40); *плюгавий* (І. К., с. 48) – *plugawy* (К. Е., с. 53); *кривий* (І. К., с. 62) – *skrzywiony* (К. Е., с. 68); *горбатий* (І. К., с. 62) – *garbaty* (К. Е., с. 68).

Проте ми виявили, що є чимало випадків афіксального словотворення для суб'єктивної оцінки не мають формального вираження в репрезентантах польської мови, де негативна конотація виражається за допомогою лексичного значення: *гольтіпака* (І. К., с. 28) – *oberwaniec* (К. Е., с. 31); *розбишака* (І. К., с. 28) – *zbojcek* (К. Е., с. 31); *гадюка* (І. К., с. 36) – *podarła* (К. Е., с. 39); *сіпака* (І. К., с. 98) – *sieracze* (К. Е., с. 101).

В українськомовному дискурсі найбільш вживаними афіксами, що виражають аугментативно-згрубіле значення, виступає *-ищ-*, що знаходить відповідники в польськомовному середовищі, наприклад, *-ysz-*, *-isk*: *котище* (І. К., с. 47) – *kocisko* (К. Е., с. 50); *парнище* (І. К., с. 62) – *człowiek* (К. Е., с. 65); *бабище* (І. К., с. 62) – *babisko* (К. Е., с. 67); *очища* (І. К., с. 72) – *oczyszka* (К. Е., с. 75); *дідище* (І. К., с. 74) – *dziadzisko* (К. Е., с. 77).

Чимало слів у проаналізованому тексті та його перекладі відтворюють суб'єктивну оцінку для осіб жіночої статі, що спричинене історико-культурним значенням. Особливої уваги дослідників заслуговує той факт, що переважно такі слова мають негативну конотацію: *простоволоса* (І. К., с. 42) – *krzywonose* (К. Е., с. 45), *криворотта* (І. К., с. 68) – *krzywousta* (К. Е., с. 71), *плюгава* (І. К., с. 27) – *plugawa* (К. Е., с. 30), *невірна* (І. К., с. 60) – *niewierna* (К. Е., с. 63), *навіжена* (І. К., с. 150) – *szalona* (К. Е., с. 153).

Протягом дослідження ми також ствердили багатство лексики української мови для вираження негативної конотації. Натомість у польській мові їм відповідає лише один еквівалент: *суча* (І. К., с. 4), *диявольська* (І. К., с. 39) – *diabel* (К. Е., с. 43).

Українські фразеологізми та речення в польськомовному перекладі відображаються через відповідники в трьох вимірах (із боку повної еквівалентності, часткової еквівалентності та без еквівалентності), притаманні певній визначеній мові: *облизня піймати* (І. К., с. 28) – *figę osuągnąwszy* (К. Е., с. 31), *мчатись, як оса* (І. К., с. 2) – *potknuta niczym osą* (К. Е., с. 5), *полетіти к чортам* (І. К., с. 22) – *poleciata do diatów* (К. Е., с. 25).

Висновки до розділу

Таким чином, українська мова належить до таких, що характеризуються переважним афіксальним способом словотворення (базуючись на формотворчих та словотворчих афіксах).

Натомість суб'єктивна оцінка в польській мові представлена меншою кількістю афіксальних морфем, аніж українська, зокрема *-isk-*, *-ysz-* серед

афіксів із вираженням негативної семантики та *-k-, -utk-, -ek-, -enk-, -uczuk-*, що відтворюють позитивне значення. Українськомовна картина суб'єктивної оцінки репрезентована більшої групою формально виражених афіксальних морфем: *-иц-, -ак-, -іськ-, -иськ-, -іс-* та *-еньк-, -ик-, -к-, -ок-, -очк-, -очок, -ус-, -ець, -еньк-, -енн* відповідно.

Також в результаті зіставного аналізу ми виявили, що чимало слів виражають свою позитивну чи негативну конотацію за допомогою лексичного значення. Особливу увагу в нас, як у дослідників, викликало явище мовної лакуни, за якої в тексті польського перекладу зберігаються відповідники українським лексамам, що зберігають етнокультурний аспект. Наприклад, *небога* (І. К., с. 5) – *niebaga* (К. Е., s. 8).

Простежується продуктивна мовна ситуація, згідно з якою засоби афіксального словотворення для суб'єктивної оцінки в українській мові не мають формального вираження в репрезентантах польської мови, де конотація виражається за допомогою лексичного значення: *сміленький* (І. К., с. 19) – *odważny* (К. Е, с. 22), *пінненька* (І. К., с. 23) – *siwa* (К. Е, с. 26), *розбишака* (І. К., с. 28) – *zbójek* (К. Е., с. 31).

Цікавим лінгвістичним явищем виявилася чимала добірка слів, що відтворюють суб'єктивну оцінку для осіб саме жіночої статі. На нашу думку, це спричинене історико-культурним значенням: *голубка* (І. К., с. 5) – *goląbka* (К. Е., с. 8), *душка* (І. К., с. 17) – *dusza* (К. Е., с. 20), *любка* (І. К., с. 17) – *liubka* (К. Е., с. 20).

Однак більшість таких лексем у тексті відображають аугментативно-згрубілу оцінку для жіночого представництва: *крива* (І. К., с. 42) – *skrzywione* (К. Е., с. 45), *горбатая* (І. К., с. 42) – *garbate* (К. Е., с. 45), *сухая* (І. К., с. 42) – *suche* (К. Е., с. 45), *розхристана* (І. К., с. 42) – *bezzębne* (К. Е., с. 45), *простоволоса* (І. К., с. 42) – *krzywonose* (К. Е., с. 45).

Окремою особливістю стало те, що українська мова має чималу кількість формальних виразників та чинників словотворення. У результаті аналізу ми ствердили, що українськомовне середовище містить багато абсолютних

синонімів, які в польській мові зберігаються лише в одній лексемі. Наприклад, *суча* (І. К., с. 4), *диявольська* (І. К., с. 39) – *diabel* (К. Е., с. 43); *сердешна* (І. К., с. 66), *бідняжка* (І. К., с. 68) – *biedaczka* (К. Е., с. 69).

Оскільки фразеологічні одиниці відображають суб'єктивну оцінку, ми брали їх до уваги. Протягом аналізу прослідкували, що українські фразеологізми та речення в польськомовному перекладі відображаються через відповідники. Однак за їхньої семантикою та формальним вираженням ми можемо згрупувати їх:

- 1) що мають повну еквівалентність: *бісики пускати* (І. К., с. 5) – *słodkie oczy robił* (К. Е., с. 8), *волочити хвіст* (І. К., с. 61) – *nosek zadzierając* (К. Е., с. 64);
- 2) що мають часткову еквівалентність: *точити баляси* (І. К., с. 10) – *plotła różne banialuki* (К. Е., с. 13), *мутити, як на селі москаль* (І. К., с. 11) – *jak żołnierz na wsi, mącił pewny* (К. Е., с. 14);
- 3) що є безеквівалентні: : *брати за живіт* (І. К., с. 3) – *bierą mdło iść* (К. Е., с. 4), *заганять к чортам* (І. К., с. 3) – *do diabłów go zapędzić* (К. Е., с. 6).

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМ СУБ'ЄКТИЗАЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОРІВНЯНО З АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

3.1. Семантико-стилістичні особливості вираження позитивної суб'єктивної оцінки в українській мові, порівняно з англійською

Під час нашого дослідження ми виявили, що найменшими групами слів, що відстворюють демінутивно-пестливе значення, є прислівники та дієслова. Найбільша вибірка в тексті лексем із суб'єктивним значенням – це іменники. Натомість речення ми розглядаємо окремо.

Першочергово маємо зазначити, що деякі власне українські слова зі значенням демінутивно-пестливого значення в англомовному середовищі

відтворюються за допомогою транслітерації, зокрема *Енеєчок* (І. К., с. 34) – *Eneaszehok* (Е. А., с. 37), *Ганнуся* (І. К., с. 21) – *Hanusia* (Е. А., с. 24).

Дієслова в українській мові виражають позитивну семантику за допомогою свого лексичного значення. Подібна мовна картина спостерігається в англomовному середовищі. Наприклад, *замурмотати* (І. К., с. 6) – *purrr* (Е. А., с. 9), *цвєнькати* (І. К., с. 79) – *bloom* (Е. А., с. 82), *женухатися* (І. К., с. 87) – *court* (Е. А., с. 90).

У зазначеному творі дієслівні лексеми зі значенням суб'єктивної оцінки мало представлені, це доводить, що в українській мові практично немає суфіксів на позначення зменшувально-пестливого значення, а в англійській значення виражається через лексичне.

Оскільки англійська мова не належить до таких, що мають словотворчі афікси, це дає можливість розглядати її як таку, слова та речення якої відтворюють позитивну суб'єктивну оцінку через лексичне значення.

Група прислівників представлена у творі не так широко. Провівши зіставний аналіз, ми виявили, що в українській мові основним засобом вираження демінутивно-пестливого значення в них виступає суфікс *-еньк-*, рідше – лексичне значення слова.

Однак маємо невідповідності у творенні суб'єктивної оцінки: українські лексеми виражають суб'єктивну оцінку за допомогою афіксів, а їхні англійські відповідники виражають зменшувальність через лексичне значення.

Спробуємо розглянути подане явище детальніше. До зазначених українських слів наведемо англomовні еквіваленти, що виражають нейтральне та конотативно-зумовлене лексичне значення.

Отже, розглянемо на прикладах:

- 1) *крутенько* (І. К., с. 9) – *coolly* (Е. А., с. 12) – (розм.) спокійно і не стурбовано; не піддається впливу будь-якого сильного почуття [33], (нейтральне значення – *good*);
- 2) *потрошечку* (І. К., с. 54) – *gradually* (Е. А., с. 57) – (розм.) поступово, мало-помалу [33], (нейтральне значення – *a little bit*);

- 3) *кріпкенько* (І. К., с. 111) – *tightly* (Е. А., с. 114) – (худ.) міцно чи близько до чогось [33], (нейтральне значення – *strongly*);
- 4) *височенько* (І. К., с. 120) – *highly* (Е. А., с. 123) – (розм.) надзвичайно високо [33], (нейтральне значення – *high*);
- 5) *гарненько* (І. К., с. 48) – *properly* (Е. А., с. 51) – (худ.) у спосіб, який підходить для конкретної ситуації; відповідним чином [33], (нейтральне значення – *well*);
- 6) *весельцем* (І. К., с. 53) – *airily* (Е. А., с. 56) – (жарг.) у спосіб, щоб не виявляти занепокоєння чи серйозних роздумів [33], (нейтральне значення – *fun*).

Однак деякі прислівники з формально вираженою позитивною оцінкою у вигляді суфіксів *-еньк-* та *-оньк-* знаходять відповідники в англomовному дискурсі, які відтворюють тотожне суб'єктивне значення через суфікс *-у-*. Така ситуація є продуктивною для обох мов. Наприклад: *раненько* (І. К., с. 22) – *early* (Е. А., с. 25), *пильненько* (І. К., с. 42) – *carefully* (Е. А., с. 45), *швиденько* (І. К., с. 95) – *speedy* (Е. А., с. 98), *довгенько* (І. К., с. 67) – *longly* (Е. А., с. 70), *тихенько* (І. К., с. 67) – *quietly* (Е. А., с. 70), *хутенько* (І. К., с. 67) – *quickly* (Е. А., с. 70).

Наступна група слів із матеріально вираженими засобами виявлення суб'єктивної оцінки – прикметники. Найбільш уживаними суфіксами вираження зменшувально-пестливої семантики в українській мові є суфікси *-еньк-* та *-есеньк-*. Натомість в англomовному середовищі – демінутивно-пестливе значення не зберігається. Таке явище є продуктивним.

Розглянемо такі приклади: *смільний* (І. К., с. 40) – *brave* (Е. А., с. 43); *п'яний* (І. К., с. 45) – *drunk* (Е. А., с. 48); *гострий* (І. К., с. 92) – *sharply* (Е. А., с. 95); *тихий* (І. К., с. 117) – *quietly* (Е. А., с. 120); *м'який* (І. К., с. 149) – *softly* (Е. А., с. 152); *новий* (І. К., с. 191) – *newly* (Е. А., с. 194); *любесний* (І. К., с. 177) – *lovely* (Е. А., с. 180), *палкий* (І. К., с. 39) – *fiercely* (Е. А., с. 42).

Найбільшим класом слів у нашому зіставному аналізі стали іменники. Вони мають велику варіативність суфіксів, за допомогою яких виражається зменшувально-пестлива семантика. Серед них ми виділяємо: *-к-*, *-очк-* (*-ечок*), *-оньк-* (*-еньк-*), *-ик-*, *-ок-*. А найменш продуктивними суфіксами є *-ець* та *-ус-*.

Український суфікс *-к-* не має чіткого тотожного відповідника в англійській мові, значення виражається через лексичне значення чи через суфікс *-у*. Наприклад: *дитятко* (І. К., с. 23) – *child* (Е. А., с. 26); *путивочка* (І. К., с. 23) – *wayfarer* (Е. А., с. 26); *мітелка* (І. К., с. 26) – *wisp* (Е. А., с. 29); *голубка* (І. К., с. 27) – *dove* (Е. А., с. 30); *сивушка* (І. К., с. 43) – *grayer* (А. Е., с. 46); *земелька* (І. К., с. 62) – *land* (Е. А., с. 65); *хатка* (І. К., с. 62) – *home* (Е. А., с. 65); *дорожка* (І. К., с. 68) – *pathy* (Е. А., с. 71); *стрілка* (І. К., с. 72) – *arrow* (Е. А., с. 75); *дитинка* (І. К., с. 81) – *child* (К. Е., s. 84); *купка* (І. К., с. 126) – *part* (Е. А., s. 129); *птичка* (І. К., с. 129) – *birdy* (Е. А., с. 132); *чарочка* (І. К., с. 141) – *glassy* (Е. А., с. 144); *матка* (І. К., с. 148) – *tummy* (Е. А., s. 151); *головка* (І. К., с. 157) – *head* (Е. А., s. 160); *новинка* (І. К., с. 193) – *newless* (Е. А., с. 197).

Проте в деяких поодиноких випадках англійська мова не виражає позитивної конотації, як в українській мові. Такі лексеми є загальними з нейтральною семантикою. Зокрема, *сімейка* (І. К., с. 71) – *family* (Е. А., s. 74), *ніжка* (І. К., с. 62) – *leg* (Е. А., s. 65). Така мовна ситуація є продуктивною як для української, так і англійської.

Також варто вказати, що найбільше слів зі значенням суб'єктивної позитивної оцінки вжито для опису персонажів жіночої статі. Це ж явище спостерігається в англійській (за допомогою додавання займенникового слова «вона»). Серед афіксів української мови можна виокремити: *-к-*, *-ик-*, *-очк-*. Розглянемо на прикладах: *дівка* (І. К., с. 2) – *She is a girl* (Е. А., с. 5), *навичка* (І. К., с. 2) – *She is a peacock* (Е. А., с. 5), *голубка* (І. К., с. 5) – *She is a dove* (Е. А., с. 8), *трудошца* (І. К., с. 6) – *She is hardworking* (Е. А., с. 9), *дуже працююшца* (І. К., с. 6) – *She is hardworking* (Е. А., с. 9), *весела* (І. К., с. 6) – *She*

is funny (Е. А., с. 9), *гарна* (І. К., с. 6) – *She is beautiful* (Е. А., с. 9), *самовита* (І. К., с. 6) – *She is self-made* (Е. А., с. 9), *рибка* (І. К., с. 17) – *She is a fishy* (Е. А., с. 20), *душка* (І. К., с. 17) – *She is a soul* (Е. А., с. 20), *любка* (І. К., с. 17) – *She is a love* (Е. А., с. 20), *довженька* (І. К., с. 18) – *She is long* (Е. А., с. 21), *бабуся* (І. К., с. 31) – *She is granny* (Е. А., с. 34), *Ірися* (І. К., с. 29) – *She is Irysia* (Е. А., с. 32), *рідненька* (І. К., с. 33) – *She is dear* (Е. А., с. 35), *молоденька* (І. К., с. 52) – *She is young* (Е. А., с. 55), *сердешна* (І. К., с. 66) – *She is hearty* (Е. А., с. 69), *бідняжка* (І. К., с. 68) – *She is poor* (Е. А., с. 71), *раденька* (І. К., с. 95) – *She is happy* (Е. А., с. 98), *швиденька* (І. К., с. 95) – *She is fasty* (Е. А., с. 98).

Крім однослівних компонентів, суб'єктивна оцінка реалізується через фразеологічні одиниці, що «виражають специфічне фразеологічне значення, створюване здебільшого внаслідок метафоричного переосмислення вільного словосполучення, і має постійний, відтворюваний за традицією склад компонентів, які втратили лексичну самостійність» [29, с. 4].

Фразеологізми, уживані в українському оригіналі, знаходять відповідники в тексті перекладу англійською мовою. Такі конструкції теж є формально вираженими фразеологізмами, однак протягом зіставного аналізу ми поділили їх на три групи за відношенням з власне українськими. Розглянемо це явище на прикладах:

- 1) з повною еквівалентністю: *бісики пускати* (І. К., с. 5) – *to let the little girl* (Е. А., с. 8);
- 2) з частковою еквівалентністю: *полюбитися її мосці* (І. К., с. 5) – *fall in love with her powers* (Е. А., с. 8); *точити баяси* (І. К., с. 10) – *to sharpen balusters* (Е. А., с. 13);
- 3) безеквівалентні: *брати за живіт* (І. К., с. 3) – *takes by the stomach* (Е. А., с. 4).

Проаналізована ситуація відображає насиченість української мови мовними кліше та народними висловами, що репрезентують суб'єктивну оцінку. Ми запевнили, що переважна більшість українських фразеологічних

одиниць не зберігаються в англomовному середовищі повною мірою, а лише з частковою еквівалентністю.

Протягом дослідження ми виявили, що українська мова та її слова зі значенням суб'єктивної оцінки порівняно з різнобіжною з іншої мовної сім'ї (англійською) є багатими на формальні виразники та чинники словотворення.

Так, під час зіставного аналізу ми з'ясували, що для українських слів зі схожим значенням в англomовному дискурсі зберігається єдиний відповідник. Наведемо приклади: українські слова *дитятко* (І. К., с. 23), *дитинка* (І. К., с. 81) у перекладі відповідають єдиному слову – *child* (Е. А., с. 26); *трудоця* (І. К., с. 6), *дуже працююча* (І. К., с. 6) – *She is hardworking* (Е. А., с. 9).

Зважаючи на розбіжності засобів вираження суб'єктивної оцінки в українській і англійській мовах (в першому випадку – переважно афіксальний спосіб словотворення, у другому – суб'єктивне значення реалізується через синтаксичні конструкції – словосполучення чи речення), україномовні конструкції мають відповідники в англійській. Наприклад, осмалені як гиря *ланців* (І. К., с. 1) – *the sun-tanned scamped* (Е. А., с. 4), *добра молодиця* (І. К., с. 9) – *good young lady* (Е. А., с. 12), *як муха в зиму залізла* (І. К., с. 21) – *as a fly crawled in winter* (Е. А., с. 24).

Отже, лексеми української мови утворюються переважно афіксальним способом словотворення (базуючись на формотворчих та словотворчих афіксах), однак виявляється прогресивна тенденція до вираження позитивного суб'єктивного значення через лексичне значення слова.

Це зумовлює проаналізовану мовну ситуацію – в україномовному дискурсі найбільш вживаними афіксами, що виражають демінутивно-пестливе значення, виступають *-еньк-*, *-ик-*, *-к-*, *-ок-*, *-очк-*, *-очок*, *-ус-*, *-ець*, *-еньк-*, *-енн*, що знаходять поодинокі відповідники в англomовному середовищі, наприклад, *-у-* та *-ly* (більшою мірою для прислівників та частково для іменників): *тихенько* (І. К., с. 67) – *quietly* (Е. А., с. 70), *хутенько* (І. К., с. 67) – *quickly* (Е. А., с. 70), *птичка* (І. К., с. 129) – *birdy* (Е. А., с. 132); *чарочка* (І. К., с. 141) – *glassy* (Е. А., с. 144); *матка* (І. К., с. 148) – *mummy* (Е. А., с. 151).

Натомість деякі випадки афіксального словотворення для суб'єктивної оцінки не мають формального вираження в репрезентантах англійської мови, де позитивна конотація виражається за допомогою лексичного значення.

Деякі власне українські слова зі значенням демінутивно-песливого значення в англійській мові дублюються за допомогою транслітерації: *Ганнуся* (І. К., с. 21) – *Hanusia* (Е. А., с. 24).

Чимало слів у проаналізованому тексті відтворюють суб'єктивну оцінку для осіб жіночої статі, що спричинене історико-культурним значенням. Наприклад, *трудолюбива* (І. К., с. 6) – *She is hardworking* (Е. А., с. 9), *дуже працююча* (І. К., с. 6) – *She is hardworking* (Е. А., с. 9), *весела* (І. К., с. 6) – *She is funny* (Е. А., с. 9).

Фразеологічні одиниці та речення в українській мові здатні відображати позитивну суб'єктивну оцінку, натомість в англійській мові переказі відображаються через відповідники з повною / частковою еквівалентністю та безеквівалентно.

3.2. Семантико-стилістичні особливості у творенні та вживанні слів із негативним суб'єктивним значенням

Окрім афіксального способу дериватології, творення деяких груп слів відбувається семантичним способом – негативна конотація виражається через повне лексичне значення всього слова. До таких класів слів належить переважна більшість дієслів та деякі прикметники. Натомість, англійська мова має подібну мовну ситуацію.

Наприклад: *попхатися* (І. К., с. 28) – *rush* (Е. А., с. 31); *причвалати* (І. К., с. 28) – *praise* (Е. А., с. 31); *базікати* (І. К., с. 73) – *chatter* (Е. А., с. 75); *пошарпатися* (І. К., с. 40) – *get scratched* (Е. А., с. 43), *посатаніти* (І. К., с. 15) – *become satanized* (Е. А., с. 43), *хлистати* (І. К., с. 124) – *whip* (Е. А., с. 43), *лигати* (І. К., с. 180) – *swallow* (Е. А., с. 183), *харчати* (І. К., с. 9) – *feed* (Е. А., с. 12), *хронти* (І. К., с. 9) – *blurt* (Е. А., с. 12), *замурмотати* (І. К., с. 20) – *tumble* (Е. А., с. 23), *протверезитися* (І. К., с. 22) – *sober* (Е. А., с. 25).

Зазначене явище, за якого згрубілі значення виражається семантично, є досить продуктивним серед обох мов.

У прикметниках української мови суб'єктивна оцінка з негативною конотацією виражається семантикою всього слова, а не окремим його афіксом. Англійська мова продукує тотожне явище. Таке співвідношення є дуже поширеним та продуктивним.

Ствердимо це на прикладах із текстів: *мерзкий* (І. К., с. 37) – *vile* (Е. А., с. 40); *скверний* (І. К., с. 37) – *ugly* (Е. А., с. 40); *накосний* (І. К., с. 37) – *dirty* (Е. А., с. 40); *престидкий* (І. К., с. 37) – *shameful* (Е. А., с. 40); *негідний* (І. К., с. 37) – *unworthy* (Е. А., с. 40); *крива* (І. К., с. 62) – *curve* (Е. А., с. 68); *горбата* (І. К., с. 62) – *hunchbacked* (Е. А., с. 68); *суха* (І. К., с. 62) – *dry* (Е. А., с. 68); *розхристаний* (І. К., с. 62) – *baptized* (Е. А., с. 69); *простоволоса* (І. К., с. 62) – *straight haired* (Е. А., с. 69); *лукавий* (І. К., с. 64) – *cunning* (Е. А., с. 72).

Іменники утворюються переважно афіксальним (суфіксальним) способом. Для української мови характерні такі суфікси: *-ак-*, *-іщ-*, *-ищ-*, *-ань*, *-ух-*, *-ил-*, *-ин-*. Найпродуктивнішими суфіксами є *-ак-*, *-іщ-*, *-ань*, *-ищ-*. Оскільки в англійській мові середовищі (на момент перекладу твору) були відсутні слова для позначення певних специфічних явищ та персоналій, наведених в українськомовному тексті, можемо прослідкувати поняття мовної лакуни, за якої відбувається калькування українських слів англійською мовою. Наразі словник англійської мови Cambridge Dictionary подає визначені лексеми з позначкою **розмовний*. Така мовна ситуація є продуктивною й донині.

Розглянемо такі лексеми: *гольтіпака* (І. К., с. 28) – *holtipaka* (Е. А., с. 31); *розбишака* (І. К., с. 28) – *rasbyshaka* (Е. А., с. 31); *гадюка* (І. К., с. 36) – *viper* (Е. А., с. 39); *рубака* (І. К., с. 126) – *log* (Е. А., с. 129).

Хоч англійська мова має загальноновживані відповідники, проте тенденція до використання калькованих слів зберігається для відтворення українського історичного колориту.

Поширеним явищем в українській мові є слова, лексичне значення яких виражає негативну суб'єктивну оцінку, що зберігається в англійській. Наприклад, *суцїга* (І. К., с. 24) – *comparison* (Е. А., с. 27); *паливода* (І. К., с. 24) – *madcap* (Е. А., с. 27); *горлоріз* (І. К., с. 24) – *goon* (Е. А., с. 27); *дівка* (І. К., с. 24) – *girl* (Е. А., с. 27); *ника* (І. К., с. 37) – *physiognomy* (Е. А., с. 40); *барило* (І. К., с. 44) – *barrel* (Е. А., с. 47); *волоцюга* (І. К., с. 71) – *vagrant* (Е. А., с. 74); *мандр'юха* (І. К., с. 71) – *stoller* (Е. А., с. 74); *хльорка* (І. К., 71) – *chlorine* (Е. А., с. 74); *морда* (І. К., с. 74) – *physiognomy* (Е. А., с. 77); *п'янюга* (І. К., с. 84) – *drunk* (Е. А., с. 87).

Українська мова та її слова зі значенням суб'єктивної оцінки, першочергово, негативної, порівняно з мовою іншої мовної сім'ї (англійською) є багаті на формальні виразники та чинники словотворення. Так, протягом дослідження ми з'ясували, що для українських слів зі схожим значенням в англійському дискурсі зберігається єдиний відповідник. Розглянемо на прикладах: *суча* (І. К., с. 4), *диявольська* (І. К., с. 39) – *devil* (Е. А., с. 43); *ника* (І. К., с. 37), *морда* (І. К., с. 74) – *physiognomy* (Е. А., с. 40).

Також варто вказати, що найбільше слів зі значенням негативної оцінки вжито для опису персонажів жіночої статі. Це ж явище спостерігається в англійській (через займенникове слово «вона»).

Цікавим фактором є те, що слова на позначення жіночої статі мають переважно аугментативно-згрубілу конотацію. Наприклад, *шалена* (І. К., с. 16) – *crazy* (Е. А., с. 19), *крива* (І. К., с. 42) – *curve* (Е. А., с. 45), *горбатая* (І. К., с. 42) – *hunchbacked* (Е. А., с. 45), *сухая* (І. К., с. 42) – *dry* (Е. А., с. 45), *розхристана* (І. К., с. 42) – *baptized* (Е. А., с. 45), *простоволоса* (І. К., с. 42) – *straight haired* (Е. А., с. 45), *криворотта* (І. К., с. 68) – *crooked* (Е. А., с. 71), *плюгава* (І. К., с. 27) – *slimy* (Е. А., с. 30), *невїрна* (І. К., с. 60) – *wrong* (Е. А., с. 63), *навіжена* (І. К., с. 150) – *madwoman* (Е. А., с. 153), *вража* (І. К., с. 185) – *enemys* (Е. А., с. 188).

Зважаючи на розбіжності засобів вираження суб'єктивної оцінки в українській і англійській мовах (в першому випадку – переважно афіксальний

спосіб словотворення, у другому – суб'єктивне значення реалізується через синтаксичні конструкції – словосполучення чи речення), україномовні речення мають безеквівалентні відповідники в англійській: зокрема *чорт лизне* (І. К., с. 16) – *damn it* (Е. А., с. 21), *хрін його не взяв* (І. К., с. 11) – *the horseradish didn't take it* (Е. А., с. 14), *хіба як здохне чорт у рові* (І. К., с. 5) – *the devil dies in a ditch* (Е. А., с. 8), *синя стала вся* (І. К., с. 43) – *everything turned blue* (Е. А., с. 48).

Зважаючи на те, що фразеологічні одиниці «відтворюють специфічний національний колорит, особливості образного народного мислення, власне національного сприймання «мовної картини світу»» [29, с. 2] та виражають суб'єктивну оцінку, ми використовуємо їх для зіставного аналізу.

Українські фразеологізми з аугментативно-згрубілою конотацією, уживані в українському оригіналі, знаходять певні відповідники в тексті перекладу англійською мовою. Ми виявили, що переважна більшість уживаних у текстах фразеологізмів мають саме негативне значення.

Нам вдалося прослідкувати та виявити особливості репрезентації українських фразеологічних одиниць в англійському перекладі. Зокрема поділили на групи:

- 4) повна еквівалентність: *загнать к чортам* (І. К., с. 3) – *dense* (Е. А., с. 6), *піджати хвіст, мов собака* (І. К., с. 14) – *tail like a dog* (Е. А., с. 17), *до дуру пити* (І. К., с. 9) – *drink like crazy* (Е. А., с. 12); *чиїхсь багацько вилить сліз* (І. К., с. 23) – *will shed a lot of tears* (Е. А., с. 26), *дати прочухана* (І. К., с. 29) – *dress down* (Е. А., с. 32), *облитися слізьми* (І. К., с. 22) – *shed tears* (Е. А., с. 25), *облизня піймати* (І. К., с. 28) – *catch a lick* (Е. А., с. 31), *закалиткувати брязкалом* (І. К., с. 76) – *rattle with a rattle* (Е. А., с. 79);
- 5) часткова еквівалентність: *мчатись, як оса* (І. К., с. 2) – *sped like a wasp* (Е. А., с. 5), *мутити, як на селі москаль* (І. К., с. 11) – *to stir like a muscovite in the village* (Е. А., с. 14), *полетіти к чортам* (І. К., с. 22) – *poleciata do diatow* (Е. А., с. 25), *волочилися без талану* (І. К., с. 28) –

drag without talent (Е. А., с. 31), *бити третяка* (І. К., с. 18) – *beat the third* (Е. А., с. 21), *іскри полетіли* (І. К., с. 28) – *sparks flew* (Е. А., с. 31);

- б) без еквівалентності: : *послать на нього лихо злеє* (І. К., с. 2) – *send evil upon him* (Е. А., с. 5), *дати цибульки під хвіст* (І. К., с. 28) – *get under the tail* (Е. А., с. 31), *волочити хвіст* (І. К., с. 61) – *grag tail* (Е. А., с. 64).

Ми бачимо, що українська мова містить чимало фразеологічних одиниць, які мають переважно часткові еквіваленти.

Таким чином, лексеми з вираженням суб'єктивної оцінки в українській мові утворюються переважно афіксальним способом словотворення (базуючись на словотворчих афіксах), однак прослідковується прогресивна тенденція до вираження суб'єктивного значення через лексичне.

Це зумовлює проаналізовану мовну ситуацію – в україномовному дискурсі найбільш вживаними афіксами, що виражають аугментативно-згрубіле значення, виступає *-ищ-*, що не знаходить відповідників в англійськомовному середовищі.

Натомість під час нашого аналізу ми з'ясували, що є чимало випадків афіксального словотворення для суб'єктивної оцінки не мають формального вираження в репрезентантах англійської мови, де негативна конотація виражається за допомогою лексичного значення.

Також в англійській мові прсотежується явище лексичної лакуни, за якої відбувається калькування українських слів англійською мовою: *гольтіпака* (І. К., с. 28) – *holtipaka* (Е. А., с. 31); *розбишака* (І. К., с. 28) – *rasbyshaka* (Е. А., с. 31). Така тенденція до використання калькованих слів зберігається для відтворення українського історичного колориту.

Також ми виокремили, що суб'єктивне значення згрубілості виражається як в українській мові, так і в англійській через лексичне значення повного слова: *ника* (І. К., с. 37) – *physiognoty* (Е. А., с. 40); *барило* (І. К.,

с. 44) – *barrel* (Е. А., с. 47); *волоцюга* (І. К., с. 71) – *vagrant* (Е. А., с. 74). Найбільше це виявляється в дієсловах, прикметниках та іменниках.

Чимало слів у проаналізованому тексті та його перекладі відтворюють суб'єктивну оцінку для осіб жіночої статі, що спричинене історико-культурним значенням. Особливої уваги дослідників заслуговує той факт, що переважно такі слова мають негативну конотацію: *простоволоса* (І. К., с. 42) – *straight haired* (Е. А., с. 45), *криворота* (І. К., с. 68) – *crooked* (Е. А., с. 71).

Цікавою особливістю стало те, що переважна більшість уживаних у текстах фразеологізмів мають саме негативне значення. На нашу думку, це спричинено саме художнім задумом автора оригіналу тексту та подальшим культурним значенням твору.

Нам вдалося прослідкувати та виявити особливості репрезентації українських фразеологічних одиниць в англійському перекладі. Українська мова містить чимало фразеологічних одиниць, які мають переважно часткові еквіваленти: *бити третяка* (І. К., с. 18) – *beat the third* (Е. А., с. 21), *іскри полетіли* (І. К., с. 28) – *sparks flew* (Е. А., с. 31).

Висновки до розділу

Отже, лексеми української мови утворюються переважно афіксальним способом словотворення (базуючись на словотворчих афіксах), однак виявляється прогресивна тенденція до вираження позитивного й негативного суб'єктивного значення через лексичне значення слова.

Це зумовлює проаналізовану мовну ситуацію – в україномовному дискурсі найбільш вживаними афіксами, що виражають демінутивно-пестливе значення, виступають *-еньк-*, *-ик-*, *-к-*, *-ок-*, *-очк-*, *-очок*, *-ус-*, *-ець*, *-еньк-*, *-енн*, що знаходять поодинокі відповідники в англійському середовищі, наприклад, *-у-* та *-ly*. Найбільш вживаними афіксами, що виражають аугментативно-згрубіле значення, виступають *-ищ-*, *-иськ*, *-іськ-*, що не знаходять відповідників в англійськомовному середовищі.

Деякі власне українські слова зі значенням демінутивно-песливого значення в англomовному середовищі дублюються за допомогою транслітерації: *Ганнуся* (І. К., с. 21) – *Hanusia* (Е. А., с. 24).

Натомість чимало випадків афіксального словотворення для суб'єктивної оцінки не мають формального вираження в репрезентантах англійської мови, де конотація виражається за допомогою лексичного значення.

Чимало слів у проаналізованому тексті відтворюють суб'єктивну оцінку для осіб жіночої статі, що спричинене історико-культурним значенням. Наприклад, *трудоця* (І. К., с. 6) – *She is hardworking* (Е. А., с. 9), *дуже працююча* (І. К., с. 6) – *She is hardworking* (Е. А., с. 9), *весела* (І. К., с. 6) – *She is funny* (Е. А., с. 9).

Особливої уваги дослідників заслуговує той факт, що переважно такі слова мають негативну конотацію.

Також в англійській мові прсотежується явище лексичної лакуни, за якої відбувається калькування українських слів англійською мовою: *гольтіпака* (І. К., с. 28) – *holtipaka* (Е. А., с. 31); *розбишака* (І. К., с. 28) – *rasbyshaka* (Е. А., с. 31). Така тенденція до використання калькованих слів зберігається для відтворення українського історичного колориту.

Фразеологічні одиниці та речення в українській мові здатні відобразити позитивну суб'єктивну оцінку, натомість в англomовному перекладі відображаються через відповідники з повною / частковою еквівалентністю та безеквівалентно: *полюбитися її мосці* (І. К., с. 5) – *fall in love with her powers* (Е. А., с. 8).

Цікавою особливістю стало те, що переважна більшість уживаних у текстах фразеологізмів мають саме негативне значення: *бити третяка* (І. К., с. 18) – *beat the third* (Е. А., с. 21). На нашу думку, це спричинено саме художнім задумом автора оригіналу тексту та подальшим культурним значенням твору.

ВИСНОВКИ

Проаналізований у дипломній роботі матеріал дає підстави зробити такі висновки.

Питання вживання, функціонування та відтворення засобів вираження суб'єктивної оцінки цікавило чимало вітчизняних лінгвістів, зокрема О. Бондарка, С. Парфьонову, О. Вольф, А. Лучик, Л. Юрашко, М. Ідзьо та Н. Каверу.

Так, спираючись на проаналізовані теоретичні розвідки та власне лінгвістичне дослідження, поняття «категорія суб'єктивної оцінки» ми визначаємо як семантико-граматичну категорію, яка репрезентує позитивну чи негативну думку про навколишнє середовище автором або реципієнтом, що ґрунтується на індивідуальних чинниках, що містяться у свідомості автора слів та представлені в частинах мови, вставних і вставлених конструкціях, прецедентних текстах.

Окремо ми розглянули явище суб'єктивної мови в англomовному дискурсі та мовознавчий аспект модальних слів на основі праць Р. Квірка та

М. Соколової. Згідно з чим, окреслили поняття «суб'єктивної мови» як такої, «що використовується для вираження приватних станів у контексті формального тексту або мовленнєвого акту – розмови. Приватний стан є загальним терміном для думок, оцінок, емоції та спекуляції».

Для практичного аналізу категорії суб'єктивної оцінки та засобів її вираження обрали україномовний оригінал тексту Івана Котляревського «Енеїда», провівши однопланове зіставлення його з перекладами польською («Eneida» (перекладач – Петро Купрись) та англійською («Eneida» у перекладі Богдана Мельника) мовами окремо.

Визначили саме такі переклади через їхню образність, точність і наявність формальних сегментів категорії суб'єктивної оцінки, тим самим не претендуючи на вичерпність аналізу. Тексти перекладів є одним із його художніх варіантів, тобто вони не є єдиним перекладом.

Оскільки актуальність аналізу українського тексту та його перекладів польською й англійською зумовлена не лише лінгвістичним аспектом, а й історико-культурним значенням обраного твору, маємо брати до уваги тривалий термін написання оригіналу поеми – 26 років. Перші три частини опубліковано 1798 року, а інші – до 1824. На нашу думку, це є важливим аспектом у висвітленні явища словотворчих елементів. Так, перші три частини містять більшу кількість слів і речень зі значенням суб'єктивної оцінки, ніж три наступні. Ми можемо припустити, що одним із чинників є зміна світобачення письменника Івана Котляревського.

Наприклад, ми прослідкували кількісне співвідношення слів і речень із вираженим суб'єктивним значенням, наявним у кожному з шести розділів твору: у першій частині – 169, у другій – 81, у третій – 101, у четвертій – 40, у п'ятій – 13, у шостій – 0 (див. Табл. 1).

Оскільки об'єктом нашого дослідження є засоби вираження суб'єктивної оцінки саме в українській мові, то варто, перш за все, указати результати підготовчого етапу – ми зробили добірку з 400 слів і речень, що мають суб'єктивне значення.

Згідно з її результатами, ми визначили такі кількісні показники за частиномовним критерієм: група прислівників – 19, група дієслів – 61, група прикметників – 71, група іменників – 186 та речення – 49 (див. Табл. 2).

Натомість завдяки статистичному методу ми виокремили числовий показник за значенням суб'єктивної оцінки: формально виражені позитивні афікси для вираження демінутивно-пестливого значення – 123, формальні афікси зі значенням аугментативно-згрубілої конотації – 245, зовнішньо виражені афікси позитивного значення в негативному аспекті – 26 (див. Табл. 3).

На основі проведеного аналізу художнього українського тексту «Енеїда» Івана Котляревського та його польськомовного перекладу можемо зробити висновки, що виокремлені нами засоби вираження категорії суб'єктивної оцінки – оцінні маркери – представлені іменниками, прикметниками та іншими частинами мовами. Такі оцінні елементи дають можливість описати ставлення героїв до автора, до зовнішніх подій.

Іменники є фундаментальними маркерами оцінки в текстах. Їх можна розподілити таким чином: 1) кількість (багато / мало); 2) етика (добрий / поганий, моральний / аморальний); 3) емоція (приємний / неприємний); 4) сенсорність (твердий / м'який, кислий / солодкий).

Українська та польська мови є близькоспорідненими мовами, тому вони мають схожий набір афіксів для вираження суб'єктивної оцінки, також збігаються в них способи передавання позитивного чи негативного ставлення – афіксальний та семантичний. Другий передбачає вираження значення загальним значенням усього слова. Натомість англійська мова продукує відтворення суб'єктивної оцінки через лексичне значення загалом, однак зустрічаються поодинокі випадки за допомогою афікса *-y* та *-ly* (переважно для прислівників).

Основним засобом вираження категорії суб'єктивної оцінки в дієсловах та прислівниках є лексичне значення, що простежується в усіх трьох мовах.

В україномовному дискурсі найбільш вживаними афіксами, що виражають демінутивно-пестливе та аугментативно-згрубіле значення в іменниках та прикметниках, виступають *-еньк-*, *-ик-*, *-к-*, *-ок-*, *-очк-*, *-очок-*, *-ус-*, *-ець-*, *-еньк-*, *-енн-*, що знаходять відповідники в польськомовному середовищі, наприклад, *-к-*, *-utk-*, *-ek-*, *-enk-*, *-ucz-* та *-иц-*, що замінюється афіксами *-ysz-*, *-isk-* відповідно.

Проте існують деякі невідповідності між порівнюваними мовами на прикладі одного тексту – матеріальне вираження суфіксів в українській та польській мовах різне, але значення однакове: *сестриця* (І. К., с. 171) – *siostryczka* (К. Е., с. 194).

Характерною особливістю нашого дослідження стало виявлення слів із зовнішньо вираженими суфіксами демінутивно-пестливого значення, проте семантично вони позначають аугментативно-згрубілі слова: *винце* (І. К., с. 107) – *winko* (К. Е., с. 121).

Протягом дослідження ми також ствердили багатий набір формантів для вираження суб'єктивної оцінки в українській мові, які в польській та англійській мають лише один відповідник: *суча* (І. К., с. 4), *диявольська* (І. К., с. 39) – *diabel* (К. Е., с. 40) – *devil* (Е. А., с. 43);

Чимало слів у проаналізованому тексті та його перекладі відтворюють суб'єктивну оцінку для осіб жіночої статі, що спричинене історико-культурним значенням. Особливої уваги дослідників заслуговує той факт, що переважно такі слова мають негативну конотацію. Польська та англійська мови зберігають проаналізоване явище.

Деякі власне українські слова в англійськомовному середовищі дублюються за допомогою транслітерації.

Українські фразеологізми та речення в польськомовному та англійськомовному перекладах відображаються через відповідники, притаманні певній визначеній мові, зокрема *бісики пускати* (І. К., с. 5) – *śłodkie oczu robić* (К. Е., с. 8) – *to let the little girl* (Е. А., с. 8).

Отже, на прикладі проаналізованого тексту та його перекладів польською та англійською мовами ми можемо зазначити, що українська та польська мова мають багато спільних рис у вираженні лінгвістичної категорії суб'єктивної оцінки, проте український дискурс містить більш розвинену систему мовних засобів відтворення позитивної чи негативної конотації.

Так, порівнюючи засоби вираження української та англійської (у свою чергу характеризується стриманістю, толерантністю) мов, ще раз підтверджуємо багатозначність, різноплановість, невичерпність, мовне багатство української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрейчук Н. І. Контрастивна лінгвістика : навчальний посібник. Львів, 2015. С. 13 – 101.
2. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений. Оценка. Событие. Факт. М. : Наука, 1988. 338 с.
3. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. М. : Издательство иностр. литературы, 1955. С. 21 – 68.
4. Бондарко О. В. Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии. М. : Эдиториал, УРСС, 2001. 208 с.
5. Буяр І. В. Лінгвістична категорія оцінки: оцінювання досягнутого у вітчизняній оцінці. Наукові записки. Серія «Філологічна». Острог, 2009. Вип. 11. С. 145 – 149. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2009_11_26 (дата звернення: 24.11.2022).
6. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки. М. : Наука, 2002. 280 с.

7. Гавенко С. В. Анализ аргументативного эффекта оценочной семантики в естественном языке. URL : <http://www.dialog-21.ru/digest/2001/articles/gavenko/> (дата звернення: 24.11.2022).
8. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія : навчальний посібник. Київ: Вища школа, 1999. 206 с.
9. Гнатюк Г. М., Городенська К. Г. Словотвір сучасної української літературної мови : монографія. Київ: Наук. думка, 1979. 405 с.
10. Дейна Л. В. Суб'єктивна та об'єктивна оцінка в українському щоденниковому дискурсі : дис. ... канд. філ. наук : 10.02.01 / Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. Полтава, 2016. 229 с.
11. Дрібнюк В. Т. Категорія суб'єктивної модальності. URL : <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/philosophy-and-philology-311/linguistics-and-foreignlanguages-in-the-world-today-311/7613-kategoriya-subktivno-modalnost> (дата звернення: 18.01.2023).
12. Ивин А. А. Основные логики оценок. М. : Изд-во Моск. унив-та, 1970. 230 с.
13. Ідзьо М. В. Стилiстичнi засоби експресивiзацiї (на матерiалi сучасних польських ЗМІ). *Науковi записки Нацiонального унiверситету «Острозька академiя»*. Київ, 2014. Вип. 44. С. 107 – 109.
14. Кавера Н. В. Особливості реалізації семантики якості в сучасній українській мові. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Київ, 2014. Вип. 11. С. 94 – 98.
15. Космеда Т. А. «Граматика оцінки» як актуальна проблема сучасного мовознавства. *Лінгвістичні студії*. Донецьк, 2011. Вип. 22. С. 17 – 23.
16. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : підручник. Київ, 2008. С. 423.
17. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства : підручник. К. : Видавництво «Академія», 2006. 424 с.

18. Крищук В. Л. Вербалізація оцінки в українській історичній прозі кінця ХХ – початку ХХІ століття : дис. ... канд. філ. наук : 10.02.01 / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2015. 208 с.
19. Лучик А. А. Національно-специфічне у зменшувально-пестливих та збільшувально-згрубілих похідних української та польської мов. *Мовознавство : науково-теоретичний журнал*. Київ, 2009. № 3. С. 3 – 7.
20. Макар Ю. І., Макар В. Ю. Польська мова. Посібник для студентів-міжнародників. Чернівці, 2005. С. 13 – 34.
21. Миронова Н. Н. Структура оціночного дискурса : дис. доктора філол. наук : 10.02.19. М., 1998. 355 с.
22. Никитевич В. М. К вопросу о категории оценки в русском языке. *Филологические науки*. 1960. № 3. С. 81 – 91.
23. Онищенко І. В. Категорія оцінки та засоби її вираження в публіцистичних та інформаційних текстах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 / Дніпропетровський національний університет. Дніпро, 2004. 20 с.
24. Парфенова С. О. Семантика и прагматика речевых переименований : автореф. дис. на учен. степени канд. філол. наук : 10.02.04. 1995. 20 с.
25. Пономаренко С. С. Сучасна українська мова : Морфеміка. Дериватологія. Морфонологія : навчальний посібник. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 300 с.
26. Ралдугіна К. О. Модальність як логіко-філософська та лінгвістична категорія. URL : http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2008/fil_2008_1_2/2008-26-06/029.pdf (дата звернення: 18.01.2023).
27. Ситенко О. О. Демінутивність в етнокультурному вимірі. *Studia Linguistica*. Київ, 2016. Вип. 9. С. 366 – 372.
28. Стивенсон Ч. Некоторые прагматические аспекты значения. *Новое в зарубежной лингвистике*. М. : Прогрес, 1985. Вып. 16. С. 129 – 154.
29. Фразеологічний словник української мови. Книга 1. Київ, 2003. 788 с.

30. Юрашко Л. В. Демінутиви як об'єкт лінгвістичного дослідження. *Мовознавство : науково-теоретичний журнал*. Київ, 2011. № 5. С. 7 – 13.
31. Ярема О. Б. Суб'єктивна модальність в англomовній блог-комунікації. *Мовознавство*. Київ, 2017. Вип. 2 (28). С. 82 – 86. URL : <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/10251/1/14Yarema.pdf> (дата звернення : 24.11.2022).
32. Aleksy Awdiejew. Gramatyka interakcji werbalnej. Krakow : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. 2004. 174 s.
33. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 26.11.2022)
34. Cuong Anh Le, Huong Thixuan Nguyen, Le Minh Nguyen. Linguistic Features for Subjectivity Classification. Hanoi, 2012. 5 с.
35. Jeremy W. Armes. Quantifying the Qualitative: Increasing the Reliability of Subjective Language Assessments : In Partial Fulfillment Of the Requirements for the Degree Master of Arts in Teaching English as a Second Language / University of San Francisco, 2012. P. 10 – 27.
36. Kotlarewski I. Eneida (w tłumaczeniu Piotra Kuprysia). Lublin : KUL, 2008. 274 s.
37. Kotliarevsky I. Eneida (Translator – Bohdan Melnyk). Toronto, 2004. 279 с. URL : https://chtyvo.org.ua/authors/Kotliarevskyi/Eneida_Aeneid_ukranhl/ (дата звернення : 24.11.2022).
38. Marcin Peitras. Syntaksyczna i semantyczna analiza danych tekstowych z wykorzystaniem modeli Markowa realizowanych sprzetowo. Szczecin, Wydawnictwo Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego. 2018. 157 s.
39. M. Sokolova and G. Lapalme, «Opinion classification with non-affective adjectives and adverbs,» in Proceedings of the International Conference on Recent Advances in Natural Language Processing (RANLP'2009), Borovets, Bulgaria, sep 2009. 17 p.
40. M. Taboada, J. Brooke, M. Tofiloski, K. Voll, and M. Stede, «Lexiconbased methods for sentiment analysis,» *Comput. Linguist.*, vol. 37, no. 2, pp. 267–307.

41. Piotr Bał. Gramatyka języka polskiego. Warszawa, 1977. 454 s.
42. Quirk, Randolph, Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech, and Jan Svartvik. A Comprehensive Grammar of the English Language. Longman, New York. 1985. 135 p.
43. Sternemann R. Konfrontative Linguistik und Deutsch als Fremdsprache. Eine kritische Musterung, In: Deutsch als Fremdsprache, 1933, № 2, S. 65-70.
44. Subiektywny. URL : <https://polszczyzna.pl/subiektywny-co-to-znaczy-definicja-i-synonimy/> (дата звернення : 24.11.22)
45. Subjective Language: Its means and ends. New York : Oxford University Press. Sæbø, 2014. 17 p.
46. What is Comparative Linguistics? URL : <https://www.comparativelinguistics.uzh.ch/dam/jcr:f114a6cf-2996-46f6-96cf-bc4679d51837/What%20is%20Comparative%20Linguistics.pdf> (дата звернення : 24.11.2022).
47. Wiebe, Janyce. 1994. Tracking point of view in narrative. Computational Linguistics, 20(2):233–287.

ДОДАТКИ

№	Українськи варіант	Польський варіант	Англійський варіант
Група прислівників			
1	багацько	niemałko	a lot
2	крутенько	potężnienko	cooly
3	чортзна-як	diabelnie	god knows how
4	раненько	raniutko	early
5	пильненько	pilniutko	carefully
6	швиденько	szybciutko	speedy
7	весельцем	wiosełkiem	rainbow
8	потрошечку	potroszeczku	a little bit
9	тихенько	tycheńko	quietly
10	довгенько	nie króciutko	for a long time
11	помаленьку	pomalutku	little by little
12	потихеньку	pocichutku	slowly
13	смачненько	smaczneńko	tasty

14	кріпкенько	moczeńko	tightly
15	хутенько	chuteńko	quickly
16	гарненько	ładnienko	property
17	вихилясом	w wychylasacha	deviation
18	верзляком	werzliakie	thorn
19	височенько	nie niziutko	highy
Група дієслів			
20	гнівити	gniewać	anger
21	заженихатись	skryć się	court
22	ревіти	łkała	roar
23	занудити	boleści zmogły	get bored
24	спузирити	wudeć się	fade away
25	заридатись	rozbeczał się	cry
26	пошарпатися	poszarpać	get scratched
27	розчухрати	rozpędzić	ruffle
28	лигати	polykać	swallow
29	тягти	ciągnąć	pull
30	хлистати	zapamiętać	whip
31	чмеліти	szumić	hop
32	камезитись	kapryzić	flirt
33	наплодить	napłodzić	impregnate
34	бенькетовать	zauczatujeć	feast
35	прочуматися	osknał się	wake up
36	почухрати	swit już machnął w drogę	sprinkle
37	волочитись	wtoczyłbym	drag
38	попоїсти	zjedli dużo	eat
39	попхатися	szedł krętym	rush

40	причвалати	przyciłać	praise
41	замуркотати	zamamrotać	purr
42	обідратись	obdarty	bare
43	закорила	rozochocać się	conquer
44	хлиснути	golnąć	whip
41	сопіти	w głos posapując	snuffle
42	харчати	charczać	feed
43	хропти	chrapiać	blurt
44	казитись	szaleć	fool around
45	женихатися	zabawiać	court
46	запінитись	ze złości pieniać się	foam up
47	посатаніти	w szal wpadła	become satanized
48	заяти	zeliżyć	take up
49	шататися	błądzić	stagger
50	шпувати	dokazuje	spew
51	очуняти	odpicznieć	wake up
52	пхати	pchać	poke
53	замурмотати	zamruczeć	mumble
54	нахлестатись	zakropić	overlap
55	прочуматися	oprzytomnieć	wake up
56	протверезитися	otrzeźwieć	sober
57	роздоброхотатися	rozochocić się	cheer up
58	чванитися	podrwiwać	boast
59	підцьковать	rozszrożyć	tease
60	злигати	zeżreć	merge
61	хлистати	chlejeć	whip
62	коверзнути	zakręcić	get dirty

63	коверзовати	kombinować	cheat
64	корчитись	kurczyłać	squirm
65	верзти	wyplatać	talk
66	іржати	rżec	neigh
67	казитись	gziły się	fool around
68	шкварчати	skwierczały	sizzle
69	базікати	burczały	chatter
70	злігатися	złączy	merge
71	реготатися	rechtał	laugh
72	базікати	bajdurzać	chatter
73	женихатись	zabawiać	court
74	пхатись	pchać się	rush
75	пробуркатися	zbudził się	grumble
76	цвенькати	nie przemówi	bloom
Група прикметників			
77	суча дочка	sucha córa	bitch
78	шалена	oszałała	crazy
79	сердешненький	serdeszhęki	heartly
80	крива	skrzywione	curve
81	горбатая	garbate	hunchbacked
82	сухая	suche	dry
83	розхристана	bezzębne	baptized
84	простоволоса	krzywonose	straight haired
85	негідний	niegodny	unworthy
86	сердешний	sierdeszny	unfortunate
87	розумненький	rozumniuteńki	clever
88	молоденька	młodziutkie	young

89	раденька	chętniutkie	happy
90	сердешний	sierdeszny	unfortunate
91	біленький	białenky	white
92	легенька	leciutka	lung
93	сердешна	biedaczka	unfortunate
94	криворота	krzywousta	crooked
95	гостренька	chytrenka	sharp
96	порскенька	chytrenka	piglet
97	швиденька	szybciutka	quick
98	пелехатий	omszały	pale
99	дружелюбивий	przyjazny	friendly
100	гірчійший їй до перцю	jak pieprz byt gorzki	worse to her
101	чорнобрива	charnobrewa	black eyebrowded
102	смачна	ponetna	delicious
103	гарна	ładna	beautiful
104	уродлива	zgrabna	beautiful
105	проклятий	przeklęte	cursed
106	милий	miły	nice
107	розумна пані і моторна	rozumna pani i zuchliwa	intelligent and speedy
108	трудяца	pracowita	hardworking
109	дуже працьовита	sprawna	hardworking
110	весела	wesoła	funny
112	самовита	postawna	self-made
113	біленька	białenka	white
114	гадів син	sukinsyn	bitch`s son
115	прескурливий	psiawiaro	dusty
116	вражий син	diable	enemy`s

117	вража матір	diabeł	enemy`s
118	поганий	wstrętny	poor
119	мерзький	zmezły	vile
120	скверний	ohydny	ugly
121	бридкий	brzydki	nasty
122	нікчемний	nikczemny	paltry
123	пакосний	nieczny	dirty
124	престидкий	bezwstydnny	shameful
125	негідний	bezwstydnny	unworthy
126	диявольська худоба	diablieskie bydło	devilish
127	сучий	sukinsyn	bitch`s
128	маленький	niemowlęctwo	small
129	довгенька	długienka	long
130	сухенький	suchienka	dry
131	палкенький	zapalana	fiery
132	сміленький	odważny	brave
133	богобоязливий	bogobojny	god-fearing
134	пінненька	siwa	frothy
135	несамовитий	blenaż pewny	violent
136	сердешний	biedakowy	unfortunate
137	п'яненийкий	pijaniutcy	drunk
138	плюгава	plugawa	slimy
139	невірна	niewierna	wrong
130	пакосна	złośna	flithy
141	Ірисина	Irysi	Irisin`s
142	проклятий	przeklęty	cursed
143	пекельний	piekielny	hellish

144	гапсидський	diabliów	hapsidian
145	рідненька	rodzónka	dear
146	навіжена	szalona	madwoman
Група іменників			
147	душка	duszka	soul
148	дитятко	dziaczatko	child
149	путивочка	jabtuszko	wayfarer
150	сука Геба	sucza Heba	bitch
151	гринджолята	wózka	gringoliata
152	павичка	pawicka	peacock
153	пан-сват	panie-swacie	suitor
154	сватонька-старик	stary swaciku	matchmaker
155	суціга	draiem	comparison
156	паливода	mąsiwodą	madcap
157	горлоріз	arczyzbòjem	goon
158	дівка	dzteve	girl
159	кат	kac	executioner
160	негодяй	hultaj	scoundrel
161	дряпичка	lapownik	scratcher
162	голосок	głosok	voice
163	бурлака	burlaka	rover
164	мітелка	miotęłka	wisp
165	шальовка	deski	ladybug
166	кухлик	kufelko	cannikin
167	горілочка	gerzalko	vodka
168	шльоха	gruszka	sloha
169	синок	synok	sonny

170	татко	tatko	father
171	голубка	gołąbka	dove
172	панок	panek	gentleman
173	небога	niebaga	niece
174	голодранець	ubogą	starving man
175	гольтіпака	oberwancy	holtipaka
176	розбишака	horda zbójców	heathen
177	рученька	rączka	little hand
178	дівка	pannyczka	girl
179	юбочка	spódniczka	skirty
180	молодиця-цокотуха	młodyca rozgadaca	girl
181	баляндраси	banialuk	balandras
182	кораблик	czepeczek	boat
183	гриця (гра)	gierka	game
184	очиці	oczęta	eyes
185	дудочка	dudka	reed pipe
186	болячка	bolączka	sore
187	мартопляс	blazen	buffoon
188	чорт	diabeł	devil
189	малахай	tatarski nahaj	whip
190	чортопхайка	taradajka	black grouse
191	кобилка	kobyłka	filly
192	візок	wózek	cart
193	псяюха	psiajucha	dog
194	гадюка	żmija	viper
195	ланець	golec	chain
196	кательик	katolic	cat

197	злодій	złodziej	thief
198	єретик	heteryku	heretic
199	пика	morda	physiognomy
200	сатана	biały	Satan
201	біс	bies	bis
202	курохват	złodziej kur	checkencoop
203	Ганнуся	Hanusia	Hanna
204	рибка	rybeczka	fish
205	душка	duszka	soul
206	любка	liubka	love
207	голубка	gołąbeczka	dove
208	паплюга	wsgardzona	rake
209	пуцьверинка	słodziuteńki	redblood cell
210	сердега	nieboż	angry
211	бідняжка	biedaczka	poor
212	братця	bratcia	brother
213	земелька	krainka	land
214	човник	czółnka	boat
215	горілочка	gorzałka	vodka
216	сивушка	siwuchka	grayer
217	барило	baryło	barrel
218	паненятко	panicze	young lady
219	ігрище	igorki	playground
220	мужик	chłop	peasant
221	погудка	podugka	beep
222	неотеса	nieociosany	neotessa
223	диявол	diabeł	devil

224	буханчик	bochenka	puff pastry
225	витребеньки	wytrchibienki	scraps
226	батечко	ojczeczku	father
227	халява	szmatława	freebie
228	куточок	kącitku	corner
229	гривняка	kopiejki	hryvnia
230	плигати	skakać	jump
231	кружок	kołko	circle
232	медок	miódok	honey
233	слинка	ślinka	drool
234	лукава	skurczona	cunning
235	відьма	diabeł	witch
236	бабуся	babuleńka	granny
237	пайматуся	matuleńto	mummy
238	старигань	staruchu	old man
239	базаринка	łapówka	bazaar
240	поганець	łajdak	heathen
241	ненечка	mateczka	niece
242	хлоп'ятко	chłopcami	little boy
243	дитятко	dziaczatko	child
244	небожа	nieboże	god
245	голубочок	gołąbeczka	dove
246	синочок	syneczok	sonny
247	чарочка	kieliszek	cuppy
248	горілочка	gorielka	vodka
249	серденько	serdenka	dear
250	пісенька	piosenka	song

251	бриденьки	bredenki	little things
252	деньок	dienki	day
253	земелька	zemiелka	land
254	молодиця	pannoczka	girl
255	москаль	moskale	muscovite
256	бабище	babsko	grandmother
257	цяця	caca	strobile
258	тельбух	wnętrznosci	body
259	уголочок	zakamarki	corner
260	куточок	zakąteczki	corner
261	дрючина	pałkowica	woody
262	умовка	gruzki	contition
263	волоцюга	włoczęgi	vagrant
264	мандрьоха	flirciary	stoller
265	хльорка	nierządnicа	chlorine
266	сімейка	rodzinka	family
267	стрілка	strzałka	arrow
268	пушок	puczok	bloom
269	неборак	nieborak	poor man
270	дідище	dziadzisko	grandfather
271	пика	stłuka	physiognomy
272	морда	morda	physiognomy
273	старигань	starucha	old man
274	деревце	drzewko	tree
275	баба	baba	woman
276	брівка	burka	eyebrow
277	скот	bydło	cattle

278	грошики	pieniązki	money
279	цехмистри	cechmistrzowie	workshop foreman
280	ратмани	rajcowie	ratman
281	бургомистри	burmistrzowie	burgomaster
282	философи	filozofi	philosopher
283	крутопопи	krętopopi	coolpop
284	лагоминець	złoczyńcy	lagomian
285	купчик	Kupczyk	merchant
286	перекупка	przekupki	resale
287	шмаровіз	smarowozy	grease truck
288	волоцюга	włoczedzy	vagrant
289	п'янюга	pijący	drunk
290	писарчук	poeczki	clerk
291	мацапура	ponura	matsapura
292	платочок	chusteczka	handkerchief
293	губка	wargi	lip
294	бідняжка	biedaczka	poor girl
295	пилинка	krzynki	mote
296	Енеєчок	Eneaszeczka	Eneechok
297	голосок	głosok	voice
298	дробушечка	drobniutkie	crumb
299	ложечка	łyżeczka	spoon
300	князьок	książątko	princeling
301	панночка	panniczka	little lady
302	жіночка	grzesznice	female
303	дитятко	dziaczatko	child
304	дівча	dziewczetko	girl

305	брехеньки	kłamstewka	lies
306	горщечок	garneczok	pot
307	сука	suka	bitch
308	свитка	świtka	scroll
309	скупиндя	skąpiec	stingy
310	кусочок	kąseczek	nub
311	ненечка	matuleńka	niece
312	барильце	baryłko	keg
313	пляшечка	butelka	little bottle
314	граматка	gramatyczka	grammatik
315	світелко	światelko	light
316	фурія	furia	fury
317	шматочок	kawałeczki	piece
318	слізка	słzki	tear
319	женихання	zenychannia	courtship
320	хуторок	chutorek	farm
321	цуцик	szczenianek	whiffed
322	кісточка	kostki	ankle
323	ніжка	nóżka	leg
324	часок	chwilka	time
325	верьовочка	sznureczki	rope
326	козубенька	koszyczki	puffer
327	розбишака	popadło	rasbyshaka
328	задирака	radziora	bully
329	рубака	rębajło	log
330	личина	lyczyna	larva
331	птичка	ptaczka	bird

332	рибка	rybka	fish
333	прочвара	poczwarą	crack
334	упир	upiór	groul
335	вулкась	wylkańciu	volcano
336	барильце	baryłka	keg
337	говоруха	westchnęła	talkative
Речення			
338	осмалені як гиря ланців	jak gtaonie tukow osmolonuch	the sun-tanned scamped
339	розкудкудакатись як квочка	rozgdakata się jak kura	a cackling hen with fightingitch
340	полетіти к чортам	poleciata do diatow	dense
341	узяв великий жах	zlekta się jak gromu	was filled up with overwhelming fear
342	мчатись як оса	pomknuta niczym osą	sped like a wasp
343	чиїхсь багацько вилить сліз	tez czyichś morze spowoduje	will shed a lot of tears
344	пошли на нього лихо злеє	węis nieszczęścia wielkie ześlįj	send evil upon him
345	люди всі послизли	ptanacy ledzie szczeli	people all slip
346	загнать к чортам	do diabtów go zapędzić	drive to hell
347	за живіт брати	bierą mdlo iść	takes by the stomach
348	в голодний пхати все куток	wpychano w głodne	it wouldn`t be heart
349	проворна, враг її не знав	popiele, diabli jej nie wzięli	more skillful than the dense an chic
350	Зевес тоді кружав сивуху	zeus wtedy bój zażarty	Zeus imbibed cup after cup
351	сьому випивши восьмуху	z siwucha toczyt	he raised the eighth cup bottom up

352	хіба як здохне чорт в рові	chyba diabet zdechnie w rowie	the devil dies in a ditch
353	полюбиться її мосці	spodoba się on tej jejmosci	fall in love with her powers
354	бісики пускають	słodkie oczy robił	to let the little girl
355	з троянством голим всім своїм	ztrojańskim gołym swoim	with Trojanism bare all its own
356	бідняжка що була вдова	biedaczka, bo jus była wdową	poor, who was a widow
357	враг сюди направив	jaki was diabeł tu skierował	the enemy sent here
358	волочилися без талану	włoczymy się bez szczęścia	drag without talent
359	дати прочухана	nawarzyli kaszy	dress down
360	бити третяка	w tretiaku mknęła	beat the third
361	як на аркані жеребець	jak młody źreback na arkanie	like a stallion on a rope
362	матню в кулак прибравши	matnie przytrzymując	having removed the man in his fist
363	до дуру пити	w szale wszyszy pić	drink like crazy
364	добра молодиця	dzielne zucha	good young lady
365	точити баляси	plotła różne banialuki	to sharpen balusters
366	пилась горілка як вода	gorzałkę niczym wodę chlali	vodka was drunk like water
367	усе ж було не без гріха	już było nie bez grzechu	was not without sin
368	мутити як на селі москаль	jak żołnierz na wsi, mącił pewny	to stir like a muscovite in the village
369	хрін його не взяв	czart go nie wziął	the horseradish didn't take it
370	гострий, як на бритві сталь	ostrzy niczym stal brzytwona	sharp as steel on a razor

371	залігти, мов в грубі пес	zaległ niczym pies pod piecem	lie down like a dog in the rough
372	піджати хвіст, мов собака	jak pies skulił ogon	tail like a dog
373	дати ляща	w mordę zajadę	give bream
374	чорт лизне	diabet porwie	damn it
375	як муха в зиму залізла	jak mucha w zimie, szcerł z kresem	as a fly crawled in winter
376	облитися слізьми	łkaniu gorskim	shed tears
377	залити за шкуру сала	zaleje za skórę sadłą	pour lard behind the skin
378	облизня піймати	figę osuągnąwszy	catch a lick
379	дати цибульки під хвіст	świsnąć po nosie	get under the tail
380	іскри полетіли	iskry z oczu poleciały	sparks flew
381	старая баба як яга	przestarą babę jakby jagę	old woman like a leg
382	кобиляча мов голова	kobyła głowa	like a mare`s head
383	баба суча	baba skwaplina	bithc`s woman
384	синя стала вся	zaczęła siniec	everything turned blue
385	волочити хвіст	nosek zadzierając	grag tail
386	закалиткувати брязкалом	zabrecz nieszkukiem	rattle with a rattle

Табл. 1

Кількісний показник слів та речень зі значенням суб'єктивної оцінки за частина твору

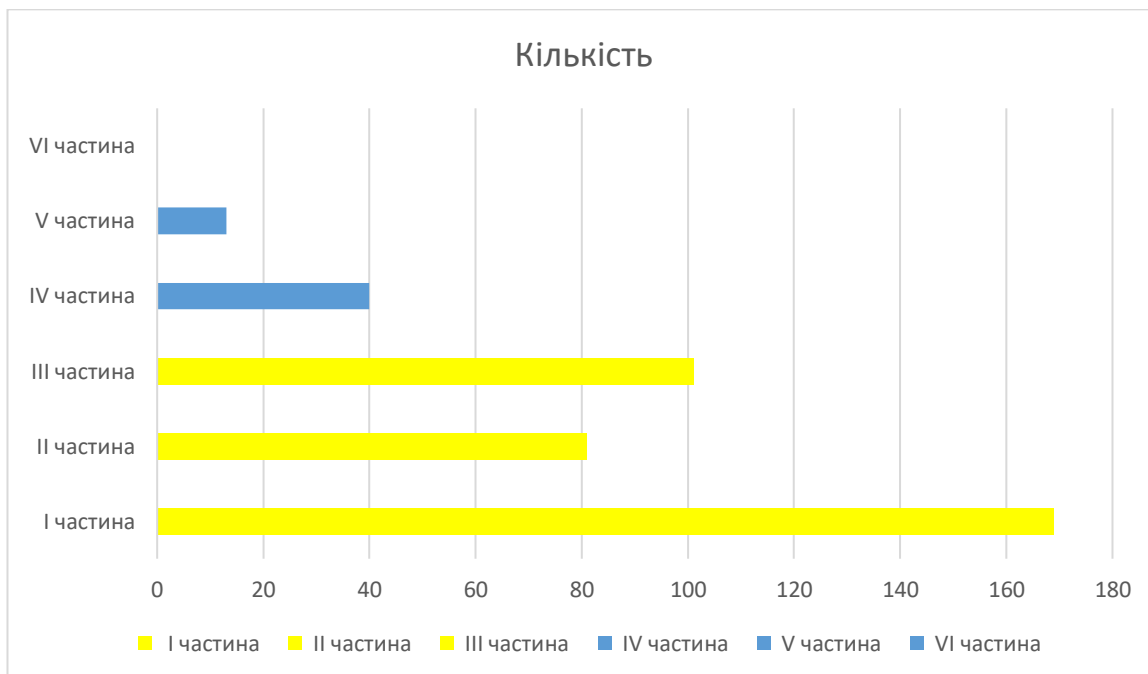

Табл. 2

Кількісний показник суб'єктивно зумовлених слів і речень за частиномовним критерієм

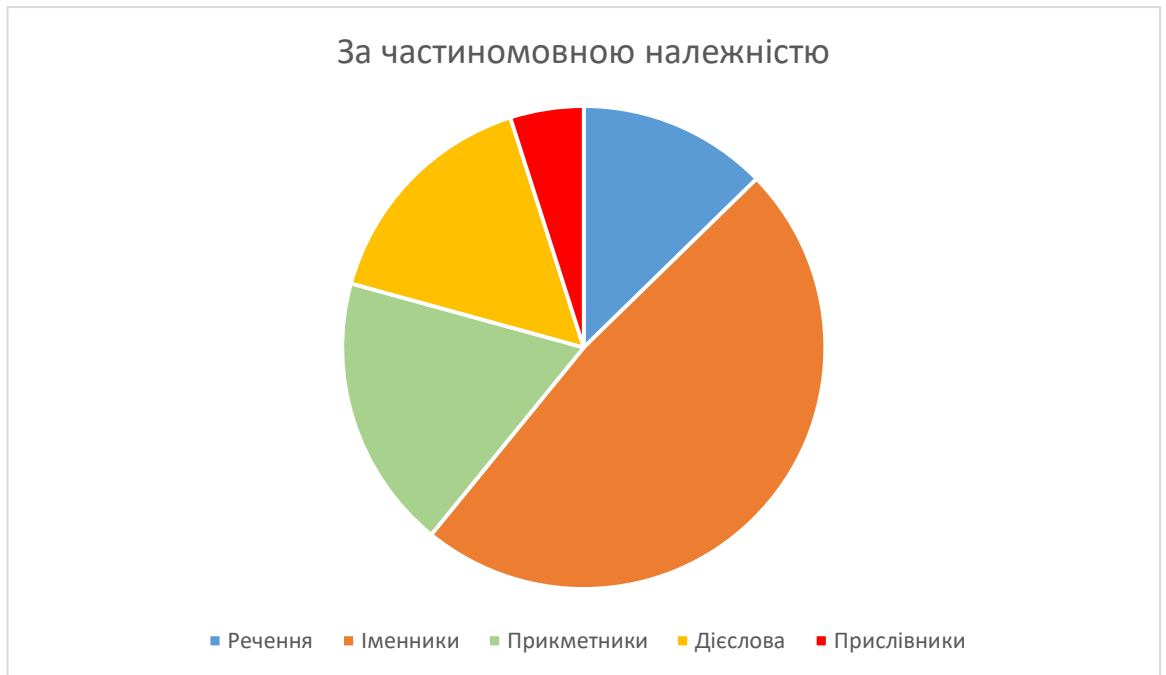

Табл. 3

Кількісний показник суб'єктивно зумовлених слів і речень за критерієм співвідношення «форми» і «змісту»

